

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2018/1-2 szám

Tartalom

Villám

- [2017. december 12.](#)

Emlékezet

- [Nándi Mihály: Példátlan támadás](#)
- [„Az EP kitöltötte a nemzeti konzultációs kérdőívet”](#)
- [Európa nem csendes](#)
- [13 diktátor](#)
- [A fasizmus eszmetörténete](#)
- [Olajos István: Wass Albert kapcsán](#)
- [Max Weber: A „nemzet”](#)
- [Ballai László: „Milyen lenne a világ a reformáció vívmányai nélkül?”](#)
- [Nándi Mihály: Disznótor és pálinkamustra](#)

Déliab

- [Babits Mihály: Zsoltár férfihangra](#)
- [Deák Mór: Nem voltam itthon](#)
- [Deák Mór: Háló](#)
- [Babits Mihály: Zsoltár gyermekhangra](#)
- [Ballai László: Korall](#)
- [Ady Endre: Fuimus](#)
- [Lukáts János: Gyökérkezelés](#)
- [Kaiser László: Nemeskürty Istvánról a tanítvány jogán](#)
- [Karinthy Frigyes: Két Napóleon](#)
- [Karinthy Frigyes: Fejlődés](#)
- [Ernest Hemingway: Alpesi idill](#)
- [Ballai László: Kacagányos](#)

- [Le Fondant: A teknőc és a pempőc](#)

Húrok

- [Nándi Mihály: Zeneileg meztelenül](#)
- [Ballai László: Olasz nő Algírban](#)

Villám

2017. december 12.

Ha majd egyszer lesz objektív történetírás Magyarországon, akkor 2017. december 12-ét azon gyásznapok közé fogják sorolni, amelyeken egy kontraszelektált kisebbség tudatosan lökte a saját sírja felé a nemzetet, mint a numerus clausus vagy a zsidótörvények kimondása idején.

Magyarország kormánya (amely mint játékszert tartja kezében a parlamentet) ország-világ előtt nyilvánosan vállalta a hazugságot, elutasította az Európai Unió és az emberiség alapértékét, a segítségre szorulókkal való szolidaritást, kirekesztő, sovinszta politikájával szégyent hozott az ország tisztességes, humanista polgáira, akiket nem képvisel többé. Persze kérdéses, és miért hinnénk el ennek a velejéig romlott vezetésnek, hogy a nemzeti konzultációnak nevezett kutyakomédiában valóban két millióan részt vettek (és azok egytől egyig elutasították a nem létező Soros-tervet)? Ha sikerült is kétmillió hívet toborozni, az nem csupán az ország lakosainak egyötöde?

Magyarország kormánya kiiratkozott Európából. De vajon hová iratkozott fel? Annak a Kínának az üzletébe, amely még ma sem határolta el magát az 1989-es Tienanmen-téri mészárlástól? Annak az Oroszországnak a boltjába, ahol a világ egyik legsötétebb diktátorának múmiáját, mint legfőbb látványosságot mutogatják, és amely a nemzetközi jogot lábbal tiporva anektálta Ukrajna területeit? Belorusszia, Tadzsikisztán vagy Üzbegisztán, megannyi gyanús posztkommunista rezsimjének társaságába?

Mindazok előtt meghajtják a zászlót, akik csak kacagva kihasználják őket, miközben azokat, akiknek a támogatásaiból élnek, kigúnyolják és ellenségnek tekintik? Morál ez? „Nem” – felelné az ország minden lakosa (beleértve az indoktrinálható kétmilliót is), ha ez lenne a „nemzeti konzultációs” kérdés...

Emlékezet

Nándi Mihály: Példátlan támadás

Példátlan támadás indult Magyarország nemzeti szuverenitása ellen – 1241. március 12-én, amikor is a Batu és Szübötej kánok vezette mongol sereg átkelt a vereckei hágón. Példátlan, mert amíg a korábbi, főleg német támadások a királyság feletti hűbéri hatalom megszerzésére irányuló, korlátozott háborúk voltak, addig a mongol invázió az ország megsemmisítésére irányult és meg is valósította azt. „A mongol sereg egy éjszaka, amikor még alig pitymallott, a muhi tábor fölött és alatt mesteri módon átkelt a folyón, és a magyarok elővigyázatlan hadseregét megtámadta – írja az ismeretlen krónikás. – A hírek szerint elesett ott hatvanezer magyar, köztük két püspök és nagyon sok német és francia is, mind a nemesség, mind a köznép soraiból. A magyarok királya – aki pedig korábban nem volt rest meggyilkoltatni az ellenség követeit – pedig futásnak eredt, de kevesedmagával is csak alig tudott kimenekülni a veszélyből, hogy azután teljesen cserben hagyta alattvalóit. A mongolok minden késedelem nélkül bestiális őrjöngésbe kezdtek: két éven át pusztították az országot, a termést felégették, a falvakat üszökké és hamuvá tették, aki idejében el nem menekült, azt legyilkolták, majd búvóhelyeikről is előrángatták a szerencsétleneket, és körben állva úgy vágták el a nyakukat, mint a birkákét.” Megszűnt a szuverén főhatalom, összeomlott az állam és a közigazgatás, megszűnt a gazdálkodás, a települések zömét elpusztították, és a lakosság felét lemészárolták.

Ekképp a Mohács utáni oszmán lökés korántsem volt példa nélkül való s mivel a törökök hasznát is akarták húzni az ország felének elfoglalásából, másfél évszázadra volt szükségük, amíg a mongol zivatar óta erőre kapott magyarság felét ők is kiirtották.

A mongol vészt követően jó három és fél évszázaddal Erdély nemzeti szuverenitása ellen indult példátlan támadás. „Mihály vajda az adókat is megemelte, méghozzá a korábban szokásos portánkénti három forintról tizenhat forintra – emlékezett vissza a jezsuita (tehát a katolikus Habsburgokra eleve elfogultan tekintő) Alfonso Carillo. Mindezt pedig cselekedte azért, hogy hadseregét fenntarthassa, mert az országot nem akarta átengedni az udvarnak, így az onnan kapott pénzügyi támogatás elmaradt. Hanem a császár is bosszút forralt Mihály árulásáért, így, amikor az erdélyi ellenzék vezéralakja, Csáky István Giorgio Bastához fordult segítségért, az készséggel megindította csapatait. Mihály elfoglalta Moldovát, ám a szegény fejedelemség kifosztásával nem sokat javított a helyzetén. Basta az erdélyi nemesek és a székelyek egy részének segítségével Miriszló közelében megverte a vajdát, aki ellen Havaselvén saját bojárjai is fellázadtak, így Prágába szökött. Az erdélyi országgyűlés hűséget fogadott Rudolf császárnak. Basta, a helytartó azonnal eltörölte a székely szabadságot, Bocskai Istvánt pedig száműzette, aki szintén Prágába menekült. Alighogy azonban a székelyek dúlásától megszabadították az országot, beütöttek a tatárok s miután kitakarodtak, Basta zsoldosai kezdtek fosztogatni, így hozván be a császári kincstár zsoldhátralékát.

Azt hinnénk persze, hogy mindenek előtt a vallonok, akik a spanyolok mellett Európa legjobb katonái voltak akkortájt. Ám a zsoldos csapatok dúlása közül azonban a magyar hajdúké öltötte a legrémségesebb méreteket! Csáky István javallatára ismét Báthory Zsigmondot hívták be Erdélybe, aki lengyel seregek támogatásával idén februárban el is foglalta a fejedelmi trónt. Basta harc nélkül kivonult. A Hadi Tanács azonban újjászervezte seregeit, és segítségül mellé adta Vitéz Mihályt is. Augusztusban Basta Goroszlónál legyőzte Zsigmondot, aki elmenekült, két héttel később pedig Basta vallon tisztjei megölték Mihály vajdát. Erdély a zsoldosvezér lábai előtt hevert, aki a császár nevében szörnyű bosszút vett az országon. A föld népe az erdők kebelébe, a havasokba szorult, de a hajdúk oda is utánuk mentek, sokakat megégettek, másoknak szíjat metszettek a hátából, vagy a hajánál fogva felakasztották és szalmatüzet raktak alája, az asszonyok szeme láttára öldösték le gyerekeiket, rajtuk pedig gyalázatosságot tettek. Akik azelőtt marhás emberek voltak, koldulva kóborolnak, makkból és fakéregből sütik a kenyeret s az éhen haltak számát még csak körülbelül sem lehet megmondani. Az egy Beszterce városában tizenháromezren veszttek oda, a legyengült embereket közül a pestis szedett áldozatot, amely csak Segesvárt kétezer embert vitt el. Állatokban oly nagy hiány állt be, hogy a paraszt magát fogja az ekébe, s azt úgy nevezik: »Basta szekere«. [...] Sokfelé jártam, de ilyen nyomorral még a legutolsó moldovai vagy bulgáriai rabszolgánál sem találkoztam. Minden felégetve, feldúlva, az egykori jólét oda van, teljes a pusztulás. 1602 februárjában a boldogtalan életű Báthory Zsigmond negyedszer is visszatért Erdélybe, ezúttal török és tatár segédhadakkal. Leghívebb katonájával, Székely Mózzal vívatni kezdte Kolozsvárt. Basta fegyverszünetet kötött vele, és kivonult az országból. A római császár a fejedelemségről való lemondás fejében ekkor Lobkowitz uradalmát ajánlotta fel neki ötvenezer forint évdíjjal. Zsigmond látván felelőtlen és hebehurgya politizálása eredményét – mellyel Erdélyre két hatalmas császár haragját is rázúdította –, a Basta-féle zsoldosereg korábbi pusztításának nyomait és az utánuk érkező tatár hordák féktelen garázdálkodását, ismét összeomlott, és ötödször is lemondott a fejedelmi címről. A magukra maradt erdélyiek sereggel várták a visszatérő Bastát, aki azonban Tövisnél vereséget mért rájuk. A rablás, gyilkolás folytatódott tovább. 1603 áprilisában Székely Mózes bontott zászlót Basta ellen s török-tatár segédcsapatokkal elkergette a generálist, és felvette a fejedelmi címet. Az új havaselvei vajda, Radul azonban, aki tavasszal kezdett harcba a törökök ellen, hátbatámadástól félve fellépett ellene, a székelyek pedig tömegesen csatlakoztak hozzá, mert újfent nem akartak támogatni olyasvalakit, aki a Báthoryak örökösének mondta magát. Sőt csapatai a hajdúkkal is megerősödtek, akik egyenesen Basta parancsára érkeztek, mert garázdálkodásukat már a generális is megelégette. Székely Mózes júliusban Brassó mellett csatát vesztett és elesett. A visszatérő magyar hajdúk még azt is elpusztították Erdélyből, ami addig megmaradt, végül Basta, aki egymaga többmázsa arany- és ezüstmarhát zsákmányolt, ez év elején kiürítette az országot, ahol nem maradt már erő, hogy valaki is lázadásra gondolhasson. A teljesen kifosztott Erdélyben gazdag vendéglátásban részesül az, akit óntáliból kínálnak és nem az oláhok fából kivájt szilkéjéből. Merthogy a termékeny alföldek és völgyek magyar és szász lakossága teljesen kipusztult, a helyükbe oláhok vándoroltak be Havaselvéről és Moldovából, és e népelem döntő fölénybe került Erdélyországban.”

És végül – hogy befejezzem a példátlan példákat – példátlan támadás indult Magyarország nemzeti szuverenitása ellen 1918 késő őszen, egyfelől azon szomszédjaink részéről, akikkel vállvetve harcoltunk az I. világháborúban (amelyet akkor még csak a „Nagy háborúként” emlegettek) illetve,

aki különbékét kötve még a legcsekélyebb igénnyel sem léphetett volna fel velünk szemben – az ő garázdálkodásaikra a trianoni békeszerződés ütötte rá a pecsétet, törvényesítve félmillió magyar szülőföldjéről való elűldözését és kétmillió magyar kisebbségi sorsba taszítását, lévén, hogy hazánk területének kétharmadát idegen hatalmakhoz csatolták (ezzel egyébként merőben új politikai államalakulatokat és új, a korábbiaknál súlyosabb konfliktusokat kreálva a Kárpát-medencében). Ehhez már kár is idézni korabeli forrásokat, mert e szörnyűségig már minden magyar családi emlékezetbe – ha tetszik példatárba – szívbemarkolóan visszanyúlik.

„Az EP kitöltötte a nemzeti konzultációs kérdőívet”

Gulyás Gergely, a Fidesz frakcióvezetője szerint az Európai Parlament (EP) 2017. november 16-i döntésével kitöltötte a nemzeti konzultációs kérdőívet, és egyértelműen a „Soros-terv” végrehajtását támogató válaszokat adott. G. a Kossuth rádió *Vasárnapi Újság* című műsorában annak is hangot adott, hogy a Fidesz saját frakciójának, a néppárti frakciónak a jelentős része is megszavazta a határozatot, amelyet a magyar „balliberális ellenzék” egyik EP-képviselője sem ellenezett. Ez szerinte elég nagy felelőtlenség, amikor a magyarok 80-90 százaléka ellenzi a bevándorlást.

E megfogalmazásból tökéletesen látszik a blöff, a kormányzati cinizmus és a gyűlöletre irányuló hecckampány. Hogy a végéről kezdjük, Soros-terv egyszerűen nem létezik. Az Európai Parlamentben pedig a nemzeti országgyűlési választásokon győztes párt kormánya képviseli Magyarországot, így a „nemzeti konzultáció” jogkövetkezmény nélküli propagandafogás, miképp az a kijelentés is, miszerint a magyarok 80-90 százaléka ellenzi a bevándorlást.

„Beláthatatlan következményei lennének ugyanis annak, ha az EP által elfogadott határozat ebben a formában lép hatályba: tömeges migrációt hozhat Európára és olyan integrációs problémákat, amelyeket Közép-Európában eddig nem kellett megtapasztalni” – rágta tovább a gittet G.

Amikor az 1980-as években nyugatra utaztam (oda, ahová minden magyar vágyik, nem pedig keletre!), mindenek előtt az tűnt fel, milyen sok színes bőrű ember találta meg ott a helyét, és jól esett látni, hogy a gazdagság és a fejlődés immár nem csak egy színtelen kisebbség privilégiuma.

G. szerint – de írhatnánk O.-t is (nem kívánt törlendő), ha a határozat az uniós közösségi jog részévé válik, annak közvetlen következménye lesz az európai országok nyelvének és kultúrájának háttérbe szorulása (hiszen Franciaországban is már mindenki jorubául vagy berberül beszél és ágyékkötőben, vagy burnuszban jár).

G. mindezek miatt minden magyar választót arra kért, töltsse ki a nemzeti konzultációs kérdőívet,

mert „a veszély és a fenyegetés közvetlenebb és nagyobb, mint valaha”, a kormány pedig csak akkor tud ezzel szembeszállni, ha komoly támogatás áll a konzultáció mögött.

Mi történt valójában?

Az EP intézményközi tárgyalások megnyitására vonatkozó határozatot hozott, miszerint:

- olyan menedékkérőket, akik biztonsági kockázatot jelentenek, semmiképpen nem lehet áthelyezni egyik tagállamból a másikba,
- gyermekeket nem szabad őrizet alatt tartani,
- mindenki, akit regisztrálnak, kapjon egy egyedi azonosító számot, amely alapján az uniós országok hatóságai lekérhetik az adatait,
- az EU menekültügyi ügynöksége segítsen végrehajtani az áthelyezést,
- az Európai Bizottságnak rendszeresen ellenőriznie kell, és az Európai Parlament felé is számot kell adnia arról, hogy hatékony-e az intézkedéssorozat.

BL

Európa nem csendes

Hans Eichel, a G20-ak csoportjának alapítótagja, Németország volt pénzügyminisztere, Pascal Lamy, Franciaország volt uniós biztosa, a Jacques Delors Intézet tiszteletbeli elnöke és Franz Fischler és Yannis Paleokrassas volt uniós biztosok levélben fordultak Jean-Claude Junckerhez azt kérve az Európai Bizottság elnökétől, hogy ideiglenesen függesse fel a támogatások kifizetését Magyarországnak, kivéve azon összegeket, amelyek közvetlenül érkeznek Brüsszelből a kedvezményezettnek.

Indoklásuk szerint az elmúlt évek során ugyanis úgy alakították át Magyarországot teljes intézményi és jogi rendszerét, hogy lényegesen könnyebben lehessen a kifizetések jelentős részét közvetlenül vagy közvetve bizonyos üzleti és politikai körökhöz juttatni, ezzel tudatosan kárt okozva a magyar társadalom számára. A Fidesz átvette a főügyészséget és az Alkotmánybíróságot, miközben az ország alaptörvényét kedvére változtatgatja. A sajtószabadságot kiüresítették, a média döntő többsége fideszes befolyás alatt áll, és az információkhoz való hozzáférést számos új jogszabály hátráltatja. Az egyetemek elveszítették függetlenségüket. A civil szervezetek zaklatása és fojtogatása évek óta tart. Beszédes, hogy a magyar kormány visszautasította az EU korrupcióellenes kezdeményezését, az

Európai Ügyészség felállítását. Az állami beruházások több mint 95 százaléka használ fel részben EU-s pénzeket, állapítják meg a levélírók. Ahogy írják, a magyar kormány ráadásul igyekszik idén és jövőre lehívni a 2020-ig tartó költségvetési ciklusban neki járó összegeket. Úgy látják, hogy ennek az oka a Fidesz választási esélyeinek növelése, még hozzá elfeledkezve arról, mi lesz, ha 2018 tavaszára kiürül a kassa. Az aláírók úgy ítélik meg, ez hátrányos az üzleti világnak, a pénzek elköltésének siettetése ezen túl csökkenti a hatékonyságot és növeli a korrupciós kockázatot. E miatt különösen sürgős az ügy. Gajus Scheltema korábbi holland nagykövetet idézik, aki diplomáciai botrányt kavarázó nyilatkozatot adott a 168 órának. Eszerint „nem finanszírozhatunk korrupciót, és nem tarthatunk életben egy korrupt rezsimet”.

Nagyon nagy szégyen. Még a Kádár-korban is büszkén lehetett vállalni Nyugat-Európában, hogy az ember magyar, hiszen nálunk a teljes foglalkoztatás mellett ingyenes volt az oktatás, az egészségügyi ellátás, a könyvtár- és múzeumlátogatás, valamint alig kellett fizetni a könyvekért és a színházért. Ma, amikor a vérlázító zabrálás, korrupció és adóprés gyakorlata mellett a kormányzat a legegységesebb emberi szolidaritást is gyűlöletkeltő eszmévé torzította, lehorgasztott fejjel kell átlépni a magyar határt – minden irányban!

13 diktátor

Vannak könyvek, amelyeknek a tartalomjegyzékébe csak belepillant az igényes olvasó, azután esze ágában sincs elolvasni azokat, ilyen Hahner Péter *13 diktátor* című munkája is. Ugyanis a szerző által összeszedett 13 diktátor a következő:

Cromwell
 Washington
 Robespierre
 Napóleon
 Bolivar
 Garibaldi
 Blanqui
 Lenin
 Trockij
 Sztálin
 Hitler
 Mao és

Che Guevara

Mármost a szerző különböző irományaival, nagy emberek kis dolgainak bemutatásával, történelmi tévhitek feltárásával évek óta próbálja „közel hozni” a történelmet az olvasókhöz – vagy inkább saját magát a példányszámnöveléshez – ám ezzel a dolgozatával végzetesen melléütött a szögnek. A fülszöveg tanúsága szerint: „Vajon a forradalom és a diktatúra elválaszthatatlanul összefonódik? Csak erőszakkal lehet tartós és mélyreható társadalmi változásokat elérni? Megengedhető az erőszak, ha egy jobb jövőt szolgál? Ezekre a kérdésekre keresi a választ ez a kötet, miközben bemutatja a világtörténelem legfontosabb forradalmainak kiváltó okait, menetét, következményeit és vezéregyéniségeit. A forradalmi események főszereplői általában diktátorokká váltak, vagy legalábbis mindent elkövettek ennek érdekében.”

Mindenhol, így a történelemkönyv-írásban is létezik divat. Nem először – és nem csekély felháborodással olvasok a „hitleri forradalomról”. A forradalom pozitív kategória, olyan gyökeres fordulatot jelent egy nemzet életében, amelyben a nép elsöpri a korábbi uralmi formát, hogy korszerűbbet állítson a helyébe. Forradalom tehát az amerikai függetlenségi háború, a nagy francia forradalom és a dél-amerikai felszabadító háború. A Hahner-listából pedig Washington, Robespierre, Bolivar és Garibaldi tekinthető forradalmárnak. Garibaldi kategorizálása már egy kissé problematikus, leghelyesebb őt szabadságharcosnak neveznünk, mert bár 1860-ban, az „ezrek hadjárata” során egész Szicília és Nápoly forradalmi lázban égett, a vörös inges hős pusztán a Szárd-Piemonti királyság zászlaja alatt egyesítette Itáliát, a déli országrészben azonban ezt követően semmilyen lényeges társadalmi változás nem történt. Sőt, hogy az új olasz állam valójában mennyire reakciós természetű, az már a következő évben az aspromontei csatában bebizonyosodott, ahol Viktor Emánuel katonái egyenesen a pápai államot is elfoglalni kívánó Graibaldi ellen léptek fel – akit végül, mint bűnözőt tartóztattak le.

Mármost Blanqui az élharcosa annak a csoportnak, amelyet „hivatásos forradalmárnak” lehetne nevezni, amelynek tagjai a társadalmi igazságosság elérését célzó elméletek megvalósítására teszik fel az életüket (amelynek jó részét börtönben töltik), majd amikor a szent cél megvalósulni látszik, annak eléréseért minden eszközt megengedhetőnek tartanak, ide tartozik még Lenin, Trockij és Che Guevara.

Napóleon aligha nevezhető forradalmárnak, szabadságharcosnak már inkább – noha nagy háborúit külföldön vívta a kezdetben a francia forradalom, majd az ő rezsímje ellen felvonuló reakciós koalíciókkal szemben –, diktátornak még inkább, de társadalomépítő munkájával – amellyel az összerokadt Bourbon anciem régime helyébe egy életképes polgári Franciaországot állított – végső soron ő vitte győzelemre a nagy francia forradalmat.

A Hahner-lista maradék szereplői, Sztálin, Hitler és Mao a világtörténelemben létezett legsötétebb bűnözők, akiknek a totális hatalom minden áron – akár a népesség jelentős részének kiirtása révén – történő megragadása és megtartása a pusztá céljuk, és akiknek a rendszere a teljes mértékben desktruktív. És Cromwell? A leghatározottabban visszautasítaná, hogy forradalmárnak nevezzék, hiszen ő csak Isten legnagyobb dicsőségére cselekedett – mint minden pápa és inkvizítor.

A tömegízlés – és a fennálló rezsím – kiszolgálásának is van határa: a tudomány elkötelezettsége.

És Hahner átlépi ezt a határt. Mert az a szemlélet, amellyel összemossa a forradalmárokat a bűnözőkkel, az államépítőket a társadalomrombolókkal és a demokráciákat a diktatúrákkal, nem egyszerűen tudománytalan, hanem bolsevik ideologizálás. Hiszen a szovjetek voltak egyenlőségjelet először Napóleon és Hitler között.

NM

A fasizmus eszmetörténete

„Az embereket mindig könnyű a vezérek uralma alá hajtani. Csak annyit kell tenned, hogy elhiteds velük: támadás alatt állnak, el kell ítélned a pacifistákat, amiért hiányzik belőlük a hazafiság és mert veszélyeztetik az országot.” – ezek az ismerősen csengő mondatok Hermann Göringtől, az egyik legocsmányabb fasisztától származnak. De kik és hogyan alakíthatták ki a biológiai determinizmusra épülő organikus, törzsi jellegű és kizárólagos nacionalizmusban testet öltő, teljesen destruktív eszmerendszert? Nem Göring, de még csak nem is Hitler. Ezek a figurák az összehordott tanoknak csupán alkalmazói voltak. „Csupán?” Ötvenmillió ember élete szárad a lelkükön.

A XX. század elején Barrés, Maurras és Enrico Corradini (utóbbtól származik a „proletár nemzet” fogalma) nyomán a nacionalizmus koherensnek tűnő politikai teóriává vált, amely összeolvadt a fasizmus másik elemével, a marxizmus revíziójával, amelyet Sorel és az olasz forradalmi szindikalizmus végzett el. Nem szabad megfeledkezni a szociáldarwinizmus, H. L. Bergson és Nietzsche antikarteziánus és Kant-ellenes filozófiájának, Gustave Le Bon pszichológiájának és Pareto szociológiájának erjesztő hatásáról sem.

Sorel antimaterialista, voluntarista, vitalista elemekkel helyettesítette a marxizmus racionális, hegeli alapjait. A szocializmus e formája, az intuícóra alapozott akció filozófiája az energia és az *élan* (lendület), az aktivizmus és a heroizmus kultusza volt. Sorel úgy vélte, a tömegeket nem észérvekkel kell mozgósítani, hanem mítoszokkal, képzeletükre ható képekkel. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy az általános sztrájk és a proletár erőszak mítosza hatástalan, mert a proletariátus nem képes betölteni a neki szánt politikai szerepet, Sorel elvetette a marxizmust, s a proletariátust behelyettesítette az emelkedőben lévő nagy erővel, a nemzettel mint egésszel. Így jutottak el egy mindenkinek szóló „szocializmushoz”, amely egy új „forradalom” eszméjét testesíti meg, egy nemzeti, morális, pszichológiai forradalomét, az egyetlenét, amely nem viseli magán az osztályharc jellemzőit.

A francia és olasz forradalmi szindikalisták és nonkonformisták között olyan teoretikusok említendőek, mint Arturo Labriola, Michels, Sergio Panunzio és Pablo Orano, valamint útítársuk,

Benito Mussolini. Az utóbbi kapcsolata a forradalmi szindikalistákkal már 1902-ben erős volt, s az I. világháborúig terjedő időszakban Mussolini az ő árnyékukban fejlődött. 1914-ben azután a forradalmi szindikalistákkal – és Corradini nacionalistáival – együtt az intervenciós mozgalom élére állt, ezzel mintegy létrehozva a radikális nacionalizmus és a soreli szocializmus szintézisét. A háború alatt pedig a forradalmi szindikalizmus nemzeti szindikalizmussá, majd fasizmussá alakult.

A politikaelmélet szférájában ez a szintézis már 1910-1912 körül világosan kifejezésre jutott olyan publikációkban, mint a *Les Cahiers du Cercle Proudhon*-ban Franciaországban, de főleg a *La Lupa*-ban Olaszországban. A nacionalisták és a forradalmi szindikalisták koruk „kereskedelmi civilizációjának” helyére szerzetesek és harcosok civilizációját, egy militáns, férfias, hősi civilizációt akartak állítani, amelyben a burzsoá hedonizmust és egoizmust az áldozathozatal váltja fel. Ezt az új világot egy olyan elit teremti majd meg, amely tudatában van kötelességeinek, és amely egyedül képes a tömegek „csordáját” harcba vezetni.

A fasiszta ideológia ezen alkotóelemei, amelyeket már 1914 augusztusa előtt kidolgoztak, majdnem ugyanebben a formájában újra megjelentek a húszas és a harmincas évek Olaszországában, valamint – nem utolsó sorban – a francia fasiszták körében, akik jöhettek a jobboldalról, mint Georges Valois, Robert Brasillach és Pierre Drieu La Rochelle, de a szocialisták, illetve a kommunisták közül is, mint Marcel Déat vagy Jacques Doriot. További példák Spanyolországban Jose Antinio Primo de Rivera, Belgiumban Léon Degrelle, Romániában Corneliu Zelia Codreanu, Magyarországon Prohászka Ottokár és Bangha Béla.

A fasizmus, mint páneurópai jelenség nem pusztán a két világháború közötti időszak terméke, hanem azé az egész történelmi periódusé, amely a XIX. század végén kezdődött az európai kontinens modernizációjával. A századforduló intellektuális forradalma, a tömegek bekapcsolódása a politikába eredményezte a fasizmust, mint „gondolati” rendszert, mint érzékenységet, mint a civilizáció alapvető problémáihoz való „hozzáállást”. Az I. világháború és a harmincas évek gazdasági válsága alakította ki azokat a szociológiai és pszichológiai feltételeket, amelyek szükségesek voltak a fasiszta mozgalom létrehozásához, de nem ezek teremtették meg a fasiszta ideológiát. A háború azonban mégiscsak hozzájárult annak végső kikristályosodásához, nem csupán azért, mert így a nacionalizmusnak módjában állt bebizonyítani a tömegek mozgósítására való képességét, de azért is, mert feltárta a modern állam hatalmas erejét, nevezetesen a gazdasági tervezés egészen új lehetőségeit, valamint azt, hogy a nemzetgazdaságot és a magántulajdont az állam szolgálatába lehet állítani.

A fasiszták az államot a nemzeti egység kifejezésekként fogták fel, amelynek ereje a tömegek spirituális egységességétől függött, ugyanakkor az állam lépett fel ennek az egységnek a gyámjaként – minden lehetséges eszközzel. A háború azt is feltárta, milyen nagy áldozatokra képes az individuum, milyen felszínes volt az internacionalizmus eszméje, milyen könnyű mozgósítani a társadalom minden rétegét az állam szolgálatára. Demonstrálta, milyen fontos hatalmi eszköz a parancs, a tekintély, a vezetés, a morális mozgósítás, a tömegek nevelése és a propaganda egysége. És mindenekelőtt megmutatta, milyen könnyű a demokratikus szabadságjogok felfüggesztése és a diktatúra elfogadtatása.

A fasiszták úgy vélték, az I. világháború sok szempontból igazolta a Sorel, Michels, Pareto és Le

Bon által kifejtett eszmék érvényességét, vagyis azt, hogy a tömegeknek mítoszra van szükségük, mert csak engedelmessé válnak, és a demokrácia csak felszínes máz. Az I. világháborút, a történelem első totális háborúját olyan színben lehetett feltüntetni, amelyben a XX. század első évtizedében kialakított destruktív eszmék a gyakorlatban igazolódni látszottak. Az 1930-as évek fasizmusa, ahogy Giovanni Gentile és Mussolini, Primo de Rivera és Oswald Mosley, Léon Degrelle és Drieu La Rochelle írásaiban olvasható, a háború előtti nacionalisták és szindikalisták elméleti alapvetéseiből és a háború tapasztalataiból alakult ki.

A fasizmus politikai filozófiájának alapja az „individuum mint szociális állat” koncepciója volt. Gentile számára a humán egyed nem atom, hanem minden szempontból politikai állat. Ha az ember kívül áll a társadalom szervezetén, amely kölcsönösségen alapuló szabályok és kötelezettségek rendszere, nem rendelkezik számottevő szabadsággal. Gentile és Mussolini számára az ember végül is csak annyiban létezik, amennyiben a közösség életben tartja és determinálja. E determinációból Mussolini „a szabadság új koncepciójával” menti ki az emberiséget, amennyiben felkínálja „az állam és az államban élő individuum szabadságát”. Ez az oka, hogy – Alfredo Rocco, Mussolini igazságügyminisztere szerint – az egyéni jogokat csak annyiban ismerték el, amennyiben azokat az állam jogai magukban foglalták. Ezen az úton jutott el a fasizmus az „új ember” és az „új társadalom” fogalmához, amelyeket oly cinikusan jellemzett Marcel Déat francia fasiszta: „totális ember a totális társadalomban – összeütközések, megalázkodás, anarchia nélkül”. A fasizmus egy összefogó, újra egyesült nép víziója, s ezért helyezett olyan nagy súlyt a díszszemlékre, parádéokra, egyenruhákra s az olyan közösségi liturgiákra, ahol a tanácskozások és megbeszélések a dalok és fáklyák, a fizikai erő, az erőszak és a brutalitás kultusza váltotta fel. Ennek az egységnek a leg-tökéletesebb kifejezője a vezér szinte szakrális alakja volt. A nép szellemét, akaratát és erényét megtestesítő, a nemzettel azonosuló vezér kultusza a fasiszta liturgia talpköve.

A nemzet „integritásának” megőrzése és a szociális kérdések megoldása a fasiszták szerint a pénz diktatúrájának lerombolásával kezdődik. A „vadkapitalizmust” a „nemzeti összefogás” váltja fel: az ellenőrzött gazdaság és a korporatív szervezetek fölött az „erős” állam uralkodik, egy olyan döntéshozó apparátus, amely a politikának a gazdaság fölött aratott győzelmét jelzi. A fasiszta állam, a teljes politikai és társadalmi élet, valamint minden spirituális érték megalkotója természetesen a gazdaság és a társadalmi kapcsolatok vitán felül álló ura.

A fasiszta ellenforradalom sarkköve a hatalmi viszonyok kíméletlen átalakítása, amely a totalitarizmusban ölt testet. „Állmunk totalitárius lesz, a haza integritásának szolgálatában” – mondta Primo de Rivera. A fasiszta irodalomban számos hasonló jellegű kijelentést találunk. A totalitarizmus a fasizmus lényege, a fasizmus pedig vitathatatlanul a totalitárius ideológia legtisztább példája. A fasizmus, amely új „civilizációt”, új típusú embert és teljesen új létformát akart létrehozni, nem hagyhatta, hogy az emberi tevékenység bármely szférája mentes legyen az állam beavatkozásától. Mussolini így írt: „Más szavakkal, olyan állam vagyunk, amely a természetben működő minden erőt az ellenőrzése alatt tart. Irányítjuk a politikai erőket, irányítjuk a morális erőket, irányítjuk a gazdasági erőket...”; „minden az államban, semmi az állam ellen, semmi az államon kívül”. Mussolini és Gentile számára a fasiszta állam olyan tudatos egység, amelynek saját akarata van, éppen ezért alkalmazható rá az „etikus” jelző. Az állam léte nem csupán azt jelenti, hogy az egyének jogait alá kell rendelni, de azt is, hogy az állam érvényt szerez azon jogának, hogy „olyan állam legyen, amely

szükségszerűen átalakítja a népet, még fizikai értelemben is”. Az államon kívül „nem létezhet emberi vagy spirituális érték, illetve senkinek nem lehet értéke...; az államon kívül sem egyének, sem csoportok (politikai pártok, kulturális egyesületek, gazdasági szervezetek, társadalmi osztályok) nem létezhetnek”.

A fasizmus a terror doktrínája, amelyet a lehető legmódszeresebben ültettek át a gyakorlatba. Eszmetörténetében az a legtragikusabb, hogy ideológiáján komolynak tűnő emberek serege dolgozott szorgalmasan, a tudományosság fogalmát kigúnyoló módszerességgel.

Olajos István: Wass Albert kapcsán

„Hont foglalni alkalmas a kard, s annak védelmezésében hasznos. Megtartani a hont azonban csak kaszával lehet. Kaszával, ekével, izzadságos, becsületes munkával. Hont veszejt, ki másra bízza a munkát. Kétféle ember van ezen a világon, /.../ egyik karddal farag világot magának, a másik ekével. De a karddal faragott világot egy másik kard ledöntheti, s újjá faraghatja nagyon is gyorsan. Maradandót csupán az eke farag.”

Gróf szentgyeydi és cegei Wass Albert, az erdélyi irodalom különös alakja 110 esztendővel ezelőtt, 1908. január 8-án született a Kolozs vármegyei Válaszúton, és húsz éve, 1998. február 17-én hunyt el Floridában. *Kard és kasza* című, ízes erdélyi nyelvezetben megírt kétkötetes regényében saját őseinek történetén keresztül mutatja be szűkebb hazájának, az erdélyi Mezőségnek elmúlt saeculumait, a föld szeretetének vezérgondolata itatja át a kezdetektől fogva. Az Úr 1050-dik esztendejét írták, amikor a Koppány törzséből származó, és emiatt menekülni kényszerülő Buzát az akkoriban még Tóvidéknek nevezett területen az első házat felépítette és gazdálkodásba fogott. Természetesen nem sejtette, milyen sors vár majd leszármazottaira a kiválasztott földön, a sok évszázaddal később élt nagypapa azonban már tapasztalatból beszélhetett, midőn ezt mondá unokájának: „Akié a föld, azé a jövő... de csak azé lehet a föld, aki együtt él vele, közel hozzá, aki megérti a föld szavát... magyarnak lenni Erdély földjén annyit jelent, Miklós, mint mindég egy lépéssel előbb lenni... egy kicsit többnek lenni minden tekintetben... többet dolgozni, többet szenvedni, többet adni, többet tudni, többet érezni, többet gondolkozni... okosabbnak lenni, hajlékonyabbnak lenni... meghajolni a viharban, mint a mezőségi gyertyánfa, földig hajolni, ha kell... de meg nem törni soha! A fenyő hasad, a tölgyfa törik, de a gyertyán hajlik, mint az acélrugó és kiegyenesedik újra meg újra. Erdély földjén csak a gyertyán-embernek van jövője, Miklós... előre nézz ugyan, de ügyelj, hogy más lábára ne lépj. Azt tedd, ami jó, de alkudj meg azzal, ami szükséges és hasznos, és tartsd észben, hogy néped számára egy élő tanácsadó, egy élő segítő kéz többet ér tíz halott hősnél, ki ujját se tudja már mozdítani többé... s vigyázz, mert az elfogultság útja

lefele vezet, s aki lefele halad, az már semmit sem ér...”

Jómagam korábban sem a kardban, sem a kaszában nem tettem túlságosan nagy kárt, nyűgnek éreztem, ha a kertbe kellett mennem, az idő múltával egyre inkább a söröskorsó után vágyakoztam, ha pedig azt magammal vittem, akkor még kevésbé volt kedvem ott tevékenykedni. Csak miután átadtam életemet az Úrnak, és újra kézbe vettem a kaszát és az ásót, akkor értettem meg a fenti sorok jelentőségét, azt, hogy ezt a kis darabot Isten adta nekem – persze csak kölcsön, hiszen az apostol egyértelműen megírja: „De új eget és új földet várunk az ő ígérete szerint, a melyekben igazság lakozik” (2Pt 3,13). Azért ajándékozta, hogy az általa alkotott természet csodálatosságában minden nap találkozhattam Vele, minden egyes szárba szökkenő magocskában megtapasztalhattam az Ő végtelen dicsőségét, és végül elmondhattam a terményekről azt, ami XIV. Benedek pápa ajkait hagyta el, miután a tokaji bort megízlelte: „Benedicta terra, quae te germinavit” (áldott legyen a föld, mely téged teremtett). Így lesz a föld „terra amata”, vagyis szeretett föld – ez egyébként az irodalmi Nobel-díjjal kitüntetett J.M.G. Le Clézio egyik könyvének címe, valamint a nizzai kikötő közelében feltárt archeológiai terület és nem utolsósorban Ballai Laci barátommal közösen működtetett cégünk neve is.

Valami hasonlót érezhettek azok, akik ezen a „vad földön” a saját kezük munkájával, rettentő nehézségeket leküzdve alakították ki életüket, az egész történeten végigvonuló magyaros virtus, a saját vértől, az igazságért, a szabadságért a végsőig is kiálló hősiesség erényeivel küzdve az éppen aktuális ellenféllel szemben, melyek közül az egyik legnagyobb éppen abból a körből került ki, melyet Isten saját szolgálatára rendelt. Amikor fiatal koromban elolvastam Lipták Gábor sokunk által ismert, *Amiről a kövek beszélnek* című, egyébként kitűnő munkáját, meglepődve nehezményeztem annak számomra akkor erősen egyházellenesnek tűnő hangvételét. Most, néhány évtized elteltével, és az azok során összegyűjtött ismeretanyaggal felfegyverkezvén a könyvet újra fellapozva már más szemszögből látom a középkor vallásosságát, és be kell látnom, hogy azzal bizony nem különösebben van okunk büszkélkedni. Az Úr Jézus sohasem alkalmazott erőszakot annak érdekében, hogy tanítását érvényesíthesse. Ugyanakkor történelmi tény, hogy István király elrendelte: minden tíz falu építsen templomot, ahová a tüzet őrizőkön kívül mindenki köteles volt elzarándokolni, ez különösen télidőben a legtávolabb eső faluból aligha okozott bárkinek is osztatlan örömet. Ha csupán arra gondolunk, hogy az erre való készülődés és annak lebonyolítása közepette mennyire zamatos szitkozódások szentségteleníthették meg az Úr napját, máris joggal állíthatjuk, hogy talán jobb lett volna mégis mindenkinek otthon maradnia, nem is beszélve a tűzörzés jogáért vívott feltehetően elkeseredett küzdelem következményeiről. Az ősi magyar szokások kiirtását célul kitűző egyéb erőfeszítések is sokkal inkább a később „sola scriptura”-ként megfogalmazott mondat teljes félreértelmezésének tekinthetőek, semmint hogy azokat Isten szándékával egybehangzónak minősíthetnők. Üldözni kellett példaképpen a gyógyítókat is, akiket az emberek megbecsültek, mivel bajaikon segítettek, ahogyan ezt Wass Albert a kuruzslással vádolt Mikoltról egy idős jobbagynő szájába adja: „Nevezzék az urak, aminek akarják – adta vissza a vénasszony a szót –, aki beteg volt, az egészséges lett füves italától. Akiben lázas nyavalya lakozott, az megmentődött tőle borogatásaitól...” Ugyanez a jelenség játszódott le a klasszikus ókor megsemmisítésére irányuló törekvésekben, így többek között az alexandriai könyvtár példányainak eltüzelésében, mindig az ősi tudás veszett oda ostoba emberek akár jóindulattal fűszerezett tevékenységének köszönhetően, az Úr

valódi akarata ellenére. A mai emberiség túlnyomó része ismeretlen anyagokból összeállított „gyógyszereket” szed rendületlenül, viselve ennek összes folyamányát, ám a reneszánszát élő természetgyógyászat egyre inkább tért nyervén hirdeti, hogy az Isten által az egészség megőrzésére teremtett növények továbbra is léteznek, sőt erejükből sem veszítettek el semmit az eltelt évezredek folyamán, ráadásul azt kizárólag azon a területen fejtik ki, ahol arra valóban szükség van.

A Biblia tanításának és az ősmagyar vallásosságnak egyfajta összemosódási folyamata már régebben megkezdődött, napjainkban pedig egyre merészebb feltételezések látnak napvilágot ezzel kapcsolatban, melyekről azonban ezúttal nem feladatunk részletesen megemlékezni, már csak azért sem, mert azok már-már megkérdőjelezik Jézus valódi küldetését, az emberiséget nem tekintvén megváltásra szorulóknak. Őseink hitvilága bizonyos értelemben valóban hasonlatos volt a Szentírásban felvázoltakhoz, mindazonáltal a vallás tekintetében hazánk valójában csupán az Árpád-kor vége környékén vált teljesen kereszténnyé – már amennyire az akkoriban még összehasonlítható volt Isten Igéjével. Kétségtelen, hogy a nép hiedelemvilágában tovább élő régi tradíciók és babonák sem találtak minden esetben az Úr tetszésére, ugyanakkor Wass Albert regénye is kitér arra, hogyan süllyesztettek jobbagysorba az egyház asszisztálása mellett szabad magyar embereket és milyen arcpirító visszaélések előzték meg a nemrégiben 500. évfordulóját ünneplő reformációt. A katolikus egyház máig megmaradt meglepő népszerűsége pedig részben legalábbis talán éppen azzal magyarázható, hogy híveinek továbbra is engedélyezi a világgal együtt való menetelést, a „kétfelé sántikálást”, ahogyan Illés próféta mondotta a zsidó népnek a Kármel hegyén, küzdvén a kor bálványimádó papjaival. Ez sokaknak rendkívüli módon tetszik, holott az Ige egyértelműen kijelenti: a sötétségnek a világossághoz semmiféle köze sem lehet. Wass Albert könyvében Máthé András prédikátor beszél erről az „új magyar vallás” bemutatása alkalmából: „Jézus Krisztussal kezdte, a pápákkal, Szent István királlyal, idegenből becsődített papokkal és lovag urakkal, magyarok irtásával és üldözésével, a római papság hatalmával folytatta, és egy Husz János nevezetű pappal fejezte be, kit több mint száz esztendővel azelőtt megöltek, mert Krisztus igazi tanítását merte hirdetni a szegények között. Végül beszélt a helvét hitvallásról, s az ember jogáról, hogy lelke kívánsága szerint tisztelje az Istent”. Meg is honosították a kálvinizmust Erdélyországban, Eröss Antal úr még a káromkodásról is hajlandó volt leszokni (mely eszerint a katolikus időkben teljesen helyénvalónak ítéltetett), furcsa latin idézeteket harsogván helyette azontúl, ahogyan azt a tiszteletes úrtól tanulta. Már 1549. karácsonya előtt harangszó hirdette a miklósdombi templomban, hogy vallásuk „religio licita” (azaz megengedett) lett, amint ezt a római időkben mondták volna.

A család története voltaképpen mindent bemutat, amin a regény által felölelt időkben keresztülmenni lehetett, így felbukkan többek között Básta György rettenetes pusztításának leírása, a valláskülönbség okozta szerelmi tragédia, a rendíthetetlen büszkeség, az ősi földeknek a legkülönbözőbb módokon történő elengedése és visszaserzése, a családon belül is kialakuló társadalmi különbségek, a Habsburgok kibékíthetetlen gyűlölete. Ez utóbbira különösen jellemző az, amit Tamás úr dörög szavait alig-alig válogatva Mária Teréziától grófi címet kapott fiához, annak legnagyobb megdöbbenésére: ”Arról a koronáról ne papolj nekem, mert azzal rontották meg nemzetünket még Gejzafia István idejében, aki ha Vajk maradt volna, ma nem uralkodnának felettünk idegen kutyapecérek! Most pedig arra használja föl ez a Habsburgringyó, hogy elvakítsa vele a hozzád hasonló ostoba és hiú magyarokat, és saját nemzetük ellen fordítsa őket, cicoma

rangok ellenében! Ameddig osztrák gróf vagy, addig nincs több szavam hozzád, punktum!”

Mint az más forrásokból is ismeretes, az idő előrehaladtával egyre bonyolultabb és szörnyűbb események történtek, a már amúgy sem különösebben fényes bizonyítványra aztán a 20. század borzalmai teszik fel a koronát. Sokszor leírták már, hogy az Úr követői földi életük során sohasem válnak teljesen büntelenné, így aztán nincs is alapjuk arra, hogy másokat megítéljenek, különösképpen nem elmúlt korok vagy társadalmak szereplőit. Mindazonáltal annyit megállapíthatunk, hogy mai világunk alig is hasonlít már ahhoz, melyben Buzát először szántott fel egy földdarabot az erdélyi Mezőségen, és ráadásul ez utóbbi a maga egyszerűségében mintha sokkal jobban működött volna. Mai szemmel nézve vadabb volt talán, ám legalább egyenes, mentes mindenféle kifacsarodott, képmutató, nacionalista, sovinszta, antiszemita gondolattól. Erdélyben a románok bevándorlását később a háborúk következtében elpusztult helyi lakosság pótlásának szükségességével indokolták, sokkal fontosabb volt azonban az, hogy olcsó munkaerőt biztosítottak, amíg aztán elszaporodván a magyarság fejére nem nőttek, mivel a nemzetiségi indulatok elfojtásával senki sem foglalkozott.

Arra a kérdésre, hogy mily módon lehetne ezen változtatni, Wass Albert könyvéből elgondolkodtató választ meríthetünk. A második kötetben Sándor bácsi, kinek házában az ifjú Eröss Miklós gróf iskolai hónapjait töltötte Kolozsvárott, az utolsó erdei szalonnasütés alkalmából ekképpen imádkozik: „Uram Isten, ki gyönyörűségünkre ezt a szép világot megteremtetted, ki hegyeket és erdőket adtál nekünk, hogy lelkünket megpihentessük és megtisztíthassuk általuk, ezen a napon egy fiatalembert indítok útra feléd, kinek, íme, ez az utolsó vasárnapja velünk. A velünk töltött évei során igyekeztem fölszerelni őt mindazzal, amire azon a nagy kiránduláson, amit életnek nevezünk, szüksége lehet. Rendre, tisztességre és becsületre tanítottam, s a te világod szépségeinek szeretetére. S most, hogy elmegy, arra kérünk, Uram Isten, hogy légy vele továbbra is, vezesd a jó ösvényeken, a tiszta örömeik hegyein és völgyein keresztül, hogy boldog és elégedett ember lehessen, alkotó ember, tiszta és igaz ember, a Te örömödre, Uram. Bárhova sodorja is a sorsa, adj neki, Uram, valahol egy darabka erdőt, mint ahogy nekem is adtál, ahol fáradtságát kipihenhesse, lelkét megtisztíthassa s közelségedet megérezhesse és megőrizhesse. Ámen”.

Ez a gondolkodásmód, mely feltehetően nagyrészt őseinket is jellemezte, egészen más irányba mutat, mint amerre modern világunk bennünket irányítani szeretne. Az újfajta mentalitás legtöbbször háborúskodásba és gyűlölködésbe torkollik, mikor pedig ezek következményeivel szembenézni kényszerülünk, akkor hajlamosak vagyunk rettenetesen csodálkozni, holott a próféta világosan megírta: „Mert így szól az Úr Isten: Ímé, én adlak téged azoknak kezébe, a kiket gyűlölsz, azoknak kezébe, a kiktől eltávozott lelked” (Ezékiel 23,28). Valóban mennyire másképpen alakulhatott volna minden, ha kezdettől fogva az Úrban testvérnek tekintettük volna egymást. A regényben a német tiszt számon kéri a románokon kereszténységüket, ám be kell látnunk, hogy ezen a téren sem ők, sem pedig mi nem voltunk – és nem is vagyunk – semmivel sem különbek. Mert nem Isten okozza az ember nyomorúságát, hanem azt teljes egészében mi idézzük elő magunknak és annak nem is lett volna szabad megtörténnie, hogy a regényben feltett kérdés egyáltalán felmerülhessen: „Mióta csak eszemet tudom, minden vasárnap arról beszélnek a papok, hogy az Úristen jutalmazza a jót és bünteti a gonoszt. De amióta az eszemet tudom, a gonoszok mindég hatalmaskodtak a jók fölött, s ma is azt teszik. Ha megkérdejük a papunkat, azt feleli erre, hogy ez a magyar sors. A kisebbségi sors.

S hogy ez az Úristen akarata. Hát miféle Isten az, amelyik kisebbségi sorsba teremti bele az embert, már születése napján”? Ha már azonban mindez szóba került, Wass Albert meg is adja a választ ekképpen: „Volt idő, amikor bennem is sajogtak ezek a kérdések s emésztő sebeket égettek. Amíg egyszerre csak megnyílt a szemem és fölismertem az igazságot. Az igazságot, ami olyan közel van hozzánk, hogy még csak a kezünket se kell kinyújtsuk utána. Olyan közel, hogy a messzi távlatokat kutató szemünk meg se láthatta. Mert itt van bennünk, nem odakint valahol égben, vagy föld alatt, vagy messzi csillagok világában. Az igazság az, hogy kisebbségi sorsban csak a tudatlanok meg a gonoszok élnek. A tudatlanok azért, mert ők nem ismerik az igazságot, s ezáltal nem tudják, hogy az ember, minden ember, mindössze annyit ér ezen a földön, mint amennyit Istenből, vagyis Isten jóságából, Isten szépségéből, Isten erejéből és szeretetéből visszatükrözött embertársaira. A gonoszok pedig azért, mivelhogy ők nem tükröznek mindebből semmit, és így nem is érnek semmit. Akárcsak a megvakult tükör, amit szemétre hány az ember. Tizenötmillió semmit, húszmillió semmit hiába tesz össze, hiába adsz egymáshoz, az eredmény továbbra is csak semmi. Míg egy, egyetlenegy ember az Isten oldalán többséget jelent, milliókkal szemben is!”

Sir James Young Simpsont, akit orvosi körökben a kloroform feltalálójaként és egyben az aneszteziológia atyjaként tartanak számon, egyszer egy újságíró arról faggatta, mi volt élete legnagyobb felfedezése. A nyilvánvalónak tűnő válasz helyett Simpson ezt felelte: „My most valuable discovery was when I discovered myself a sinner and that Jesus Christ was my Savior” (a legértékesebb felfedezésem az volt, amikor rájöttem, hogy bűnös vagyok, és hogy Jézus Krisztus az én Megváltóm). Mindent egybevetve a regény üzenetét talán Tacitus szavaival foglalhatnánk össze: „ulteriora mirari praesentia sequi” (dicsérjük csak a régmúltat, de lássuk el a mai feladatokat), mindezt azonban Baruch Spinoza szemüvegén keresztül „sub specie aeternitatis”, vagyis az örökkévalóság szempontjából nézve, a második kötet főhőséhez hasonlóan, ki ezt közel egy évezred eseményeinek konklúziójaként tette, visszatérve Isten közelébe. A kard helyett nyúljunk inkább a kasza és az eke után, virágoztassuk fel azt a földet, melyet az Úr ránk bízott – ahogyan az első emberpár is ezt a feladatot kapta az Éden kertjében (1Móz 2,15) – és hirdessük rajta az Ő örömhírét. Ugyanakkor Jézus ezt mondta Pilátusnak: „az én országom nem e világból való”, kortársai közül sokan azért nem hittek benne, mert nem *ilyen* megváltót vártak, hanem olyat, aki karddal lép fel Izrael megszabadításáért. Ha gyakrabban gondolnánk erre, akkor kiderülhetne az is, hogy a földi határok elrendeződése tulajdonképpen nem is annyira fontos. Mert akár már holnap egy olyan hazában találhatjuk magunkat, melyet Mennyei Atyánk mindannyiunk számára elkészített, és ahol ezek a kérdések már a legkevésbé sem lesznek majd lényegesek.

Max Weber: A „nemzet”

Az érzelmi ráhatásnak megvan a maga pátosza. Ez azonban döntő részben nem a gazdasági kiválóság tudatából ered, hanem azon a presztízserzésen alapul, amely a történelme során hatalmi diadalokban bővelkedő politikai alakulatok esetén gyakran még a kispolgári tömegekbe is beivódik. Ragaszkodnak a politikai presztízshez, és ehhez az erős kötődéshez még valami társulhat, ami a nagyhatalmi alakulatra mint olyanra jellemző: az a sajátos hit, hogy az utódokkal szemben a most élők felelősek azért, hogy a hatalom és a presztízsz hogyan oszlik meg a politikai közösségek között, hogy mekkora hatalma és presztízse van a saját közösségnek, és mekkora az idegen közösségeknek. Magától értetődő, hogy mindenütt azok a csoportok vannak a leginkább eltelve ezzel a hatalmi presztízst eszményítő pátosszal, amelyek a politikai közösségen belül a hatalmat birtokolják és a közösségi cselekvést irányítják, és jellegzetesen ők maradnak a legmegbízhatóbb letéteményesei a feltétlen odaadást követelő, imperialista hatalmi alakulatként elgondolt „állam” eszméjének. Hozzájuk csatlakoznak egy-egy politikai közösségen belül azok a rétegek, amelyeknek részben közvetve anyagi jellegű, részben eszmei jellegű érdekük fűződik az imperializmushoz, és azt képzelik, hogy fennállása folytán valamiképpen kiváltságos helyzetbe kerülnek. Mindenekelőtt pedig azok tartoznak közéjük, akik egy sajátos „kultúra” jellegzetes „letéteményeseinek” – az adott politikai alakulathoz tartozók körében elterjedt kultúra képviselőinek – érzik magukat. E körök befolyása alatt a póre „hatalmi” presztízsz mégiscsak elkerülhetetlenül megváltozik, és más jellegzetes formát – a „nemzeti” eszme formáját – ölti magára.

A „nemzetet” – ha ez a fogalom egyáltalában egyértelműen meghatározható – biztosan nem lehet a neki tulajdonított és a tapasztalatok szerint közös jegyek alapján definiálni. A fogalom – abban az értelemben, ahogy mindenkor használják – először is kétségtelenül azt jelenti, hogy az emberek bizonyos csoportjairól feltételezik, hogy sajátos szolidaritást éreznek másokkal szemben, vagyis a nemzet az értékek körébe tartozik. A továbbiakban azonban már nincs egyetértés: sem abban, hogy miként lehet ezeket a csoportokat elhatárolni, sem abban, hogy milyen közösségi cselekvést eredményez ez a szolidaritás. A szokásos nyelvhasználatban a „nemzet” először is nem azonos az „államot alkotó néppel”, vagyis nem a politikai közösségekhez való mindenkori hozzátartozást jelenti. Számos politikai közösség ugyanis (például Ausztria [az Osztrák-Magyar Monarchia – a szerk.]) olyan embercsoportokat fog össze, melyek közül egyesek más csoportokkal szemben nyomatékosan hangsúlyozzák a „nemzetük” önállóságát, vagy éppen az egyik vagy másik részét fogja össze egy olyan embercsoportnak, amelyet az érintettek egységes „nemzetnek” tekintenek (erre szintén Ausztria a példa). Nem azonos továbbá a „nemzet” a nyelvközösséggel sem, hiszen a közös nyelv egyáltalán nem mindig elégséges (nem az a szerbeknél és a horvátoknál, az amerikaiaknál, az íreknél és az angoloknál), s ugyanakkor nem is látszik feltétlenül szükségesnek (a „svájci nép” kifejezés mellett hivatalos iratokban is szerepel az a kifejezés, hogy „svájci nemzet”), és néhány nyelvileg homogén közösség nem tekinti magát elkülönült „nemzetnek” (mint mondjuk – legalábbis nemrégiben még – a fehéroroszkok). Azok, akik igényt szoktak formálni arra, hogy külön „nemzetnek” tekintsék őket, rendszerint csakugyan a nyelvközösségre – különösen a közös nyelvet beszélő tömegek közös kultúrkinccseire – hivatkoznak (a vitázók túlnyomó többsége hivatkozik erre a nyelvi harcok klasszikus hazájában, Ausztriában, és ugyancsak sokan Oroszországban és Kelet-Poroszországban), de nagyon eltérő a viták intenzitása (Amerikában és Kanadában például nemigen bonyolódnak heves vitákba). Ugyanígy azonban el is lehet vitatni, hogy mindenki, aki ugyanazt a

nyelvet beszéli, tagja a „nemzetnek”, és ilyenkor más nagy értékekre, „tömegesen elterjedt kultúrkinccsekre” lehet hivatkozni: felekezeti különbségekre (például a szerbek és a horvátok esetében), továbbá az eltérő társadalmi szerkezetre és az eltérő szokáserkölcsekre, tehát eltérő „etnikai” jellegzetességekre (például egyfelől a németajkú svájciak, az elzásziak és a birodalmi németek, másfelől az írek és az angolok esetében), mindenekelőtt pedig az őket más nemzetekkel összekötő politikai sorsközösség emlékeire (az elzásziak esetében az őket és a franciákat a forradalmi háborúk óta – amely a közös hőskoruk – összekötő sorsközösségre, a balti népek esetében pedig arra, ami őket az oroszokkal összeköti, akiknek politikai sorsában ők is osztoztak). Az teljesen magától értetődik, hogy a „nemzethez” tartozás nem csak azon alapulhat, hogy az odatartozóknak csakugyan közös vér folyik az ereiben: mindenütt gyakran előfordul, hogy éppen a legradikálisabb „nacionalisták” idegen származásúak. Az ugyan nem teljesen közömbös, hogy a tagok egy jellegzetes antropológiai típushoz tartoznak-e, de a közös antropológiai jegyek nem elégségesek „nemzet” alapításához, és nem is feltétlenül szükségesek. A „nemzet” fogalmába mindemellett többnyire beletartozik az az elképzelés, hogy közös a származás, és van valamilyen (meghatározatlan tartalmú) lényegi hasonlóság. Ennyiben nem különbözik az „etnikai” közösség érzésétől, amely – mint láttuk – ugyancsak különböző forrásokból táplálkozik. De önmagában az etnikai közösség érzéséből még nem lesz „nemzet”. Semmi kétség nem fér ahhoz, hogy a fehéroroszokban mindig is megvolt az „etnikai” összetartozás érzése a nagyoroszokkal szemben, de arra valószínűleg még ma sem tartanak igényt, hogy külön „nemzetnek” tekintsék őket. A felső-sziléziai lengyelek egészen a legutóbbi időkig szinte semmi összetartozást nem éreztek a „lengyel nemzettel”, és nem gondoltak arra, hogy ők részei a nemzetnek: a németekkel szemben ugyan külön „etnikai” közösségnek, de porosz alattvalóknak tartották magukat. Régi probléma, hogy „nemzetnek” lehet-e tekinteni a zsidókat? Erre a legtöbben ma is nemet mondanának, de minden bizonnyal másképpen válaszolnának az orosz zsidók tömegei – és más lenne közöttük a nemet mondók aránya –, mint ahogy az asszimiláló nyugat-európai és amerikai zsidók, illetve a cionisták válaszolnának. Főképpen pedig a zsidók környezetében élő népek adnának nagyon különböző választ a kérdésre, ahogy például egyfelől az oroszok, másfelől az amerikaiak adnak (legalábbis azok az amerikaiak, akik – mint az egyik elnök egy hivatalos írásában – még ma is ragaszkodnak az amerikai és a zsidó jelleg „lényegi hasonlóságához”). Azok a németajkú elzásziak, akik elutasítják, hogy a német „nemzethez” tartoznának, és a Franciaországhoz fűződő politikai közösség emlékét ápolják, ettől még nem számítanak minden további nélkül a francia „nemzet” tagjainak. Noha az Egyesült Államokban élő négek – legalábbis jelenleg – az amerikai „nemzethez” tartozónak számítanak, nem valószínű, hogy a déli államokban élő fehérek valaha is amerikainak fogják tekinteni őket. Azt, hogy a kínaiak nemcsak „fajt”, hanem „nemzetet” alkotnának, 15 évvel ezelőtt még a Kelet jó ismerői is vitatták; ma viszont nemcsak a vezető kínai politikusoknak, hanem ugyanazoknak a megfigyelőknek az ítélete is másképp hangozna. Úgy fest tehát, hogy adott esetben az emberek valamely csoportja jellegzetes magatartásával „vívhatja ki” magának a „nemzet” rangját – mégpedig rövid idő alatt –, vagy tarthat igényt rá mint „vívmányra”. Másfelől viszont vannak az embereknek olyan csoportjai, amelyek nemcsak közömbösséget tanúsítanak azzal [szemben], hogy hozzátartoznak-e valamely „nemzethez”, hanem egyenest lebecsülik ennek értékét: jelenleg ez mindenekelőtt a modern proletariátus osztálymozgalmának bizonyos vezető rétegeiről mondható el. Ezek a vezető rétegek egyébként a politikai és nyelvi hovatarozástól, valamint a proletariátuson belüli rétegződéstől függően nagyon

különböznek, és mostanában egészében véve megint egyre kevésbé sikerül hatást elérniük.

Az egyes csoportokon belüli társadalmi rétegek még akkor is nagyon különbözőképpen és fölöttébb változóan viszonyulnak a „nemzeti” eszméhez, ha a nyelv „nemzetként” tartja számon a csoportot: a lelkes kiállás, a heves elutasítás és végül a teljes közömbösség (mint mondjuk a luxemburgiaké és a nemzeti „öneszmélés előtti” népeké) között hiánytalanul megtalálható minden fokozat. A feudális és hivatalnoki rétegek, a nagyon különböző kategóriákba sorolható és haszonszerző munkát folytató „polgárság”, valamint az „értelmiségi” rétegek nem egyformán és történelmileg sem konstans módon viszonyulnak a „nemzeti” eszméhez. Máson alapul az a hitük, hogy külön „nemzetet” alkotnak, de nemcsak ebben [vannak] különbségek, hanem abban is, hogy a „nemzethez” tartozás – vagy az, ha nem tartoznak a „nemzethez” – gyakorlatilag nagyon sokféle, s jellegét tekintve fölöttébb eltérő viselkedésre vezethet. A „nemzeti érzés” nem egyformán hat a németeknél, az angoloknál, az amerikaiaknál, a spanyoloknál, a franciáknál és az oroszoknál. Más a szerepe például – hogy a legegyszerűbb tényállást ragadjuk ki – a politikai szervezethez viszonyítva, amelynek valóságos tartalmával a „nemzeti eszme” ellentmondásba kerülhet. Ennek az ellentmondásnak nagyon eltérő következményei lehetnek. Az osztrák állam kötelékében élő olaszok minden bizonnyal csak akkor harcolnának olasz csapatok ellen, ha erre kényszerítenék őket, a német nemzetiségű osztrákok nagy részében ma nem lehetne megbízni, ha a németek ellen kellene vonulniuk, és feltehetőleg csak rendkívül vonakodva harcolnának, viszont a „nemzeti hovatartozásukat” a leginkább nagyra becsülő német-amerikaiak – ha nem is szívesen, de adott esetben mégis – feltétel nélkül harcolnának Németország ellen. A német állam kötelékében élő lengyelek valószínűleg küzdenének egy orosz-lengyel, de aligha harcolnának egy autonóm lengyel hadsereg ellen, az osztrák fennhatóság alatt élő szerbek nagyon vegyes érzésekkel és csakis akkor szállnának szembe Szerbiával, ha volna remény közös autonómia kivívására, az orosz lengyelek pedig megbízhatóbbak volnának, ha a német, mint ha az osztrák hadsereg ellen kellene harcolniuk. Az, hogy a kívülállók szembeni szolidaritás érzése ugyanazon a „nemzeten” belül fölöttébb különböző erősségű és változó intenzitású lehet, az egyik legismertebb tény, melyre a történelem tanított bennünket. Egészében véve még ott is megerősödött a szolidaritás érzése, ahol nem csökkentek a belső érdekellentétek. A „Kreuzzeitung” 60 évvel ezelőtt még felszólította Oroszország uralkodóját, hogy avatkozzon be a belnémet ügyekbe, ami ma – annak dacára, hogy fokozódtak az osztályellentétek – nehezen volna elképzelhető. A különbségek mindenesetre nagyon jelentősek, a határok pedig nagyon elmosódtak, és minden más viszonylatban ugyanilyen alapvetően eltérő válaszokat kapunk arra a kérdésre, hogy milyen következtetéseket hajlandó levonni az emberek valamely csoportja a – csoporton belül hangsúlyos és szubjektíve nagyon őszinte pátozzal vallott – „nemzeti érzésből”, hajlandó-e sajátos fajta közösségi cselekvést építeni erre az érzésre. Legalább akkora különbségekkel találkozunk, ha azt vizsgáljuk, hogy milyen mértékben őrződik meg valamilyen „nemzetinek” tekintett „szokáserkölc”, jobban mondva konvenció a diaszpórában, mint amikor azt vesszük szemügyre, hogy milyen jelentőségük van a közös konvencióknak abban, hogy egy közösség hisz a külön „nemzetként” való létezésében. A szociológia nem elégedhet meg az olyan – empirikusan nagyon sokféle jelentésű – értékfogalommal, mint a „nemzeti eszme”. Így szociológiai kazuisztikának ki kellene dolgoznia a részleteket: fel kellene sorolnia a közösségi érzésnek és a szolidaritás érzésének minden egyes fajtáját, meg kellene mondania, hogy melyik milyen feltételek között jön létre, és melyiknek mi a következménye a résztvevők közösségi

cselekvésére nézve.

Erre itt nem tehetünk kísérletet. Helyette viszont valamivel közelebből megvizsgáljuk azt a nagyon meghitt kapcsolatot, amely a „nemzeti” eszme és a neki elkötelezett személyek „presztízs”-érdekei között áll fenn. Legkorábbi és leghatározottabb megnyilvánulásaiban az eszme valamiképpen – még ha burkolt formában is – magában foglalta a gondviseléstől kapott „küldetés” legendáját, és azoktól, akiket az eszme képviselőinek pátosza megérintett, azt várták, hogy vállalják magukra a küldetést. Az eszme korai formáiba az az elképzelés is beletartozott, hogy a küldetés éppen azáltal – és csakis azáltal – válik valóra, ha gondosan ápolják a „nemzetként” elkülönült csoport individuális sajátosságát. Ezt a küldetést tehát – amennyiben a küldetés a tárgyának értékével igyekszik igazolni magát – következetesen csak úgy lehet elképzelni, mint sajátos „kulturmissziót”. A „nemzet” jelentőségét ugyanis azoknak a „kulturjavaknak” a fölényével vagy egyenest pótolhatatlanságával szokták összekapcsolni, amelyek csakis a sajátos mivolt ápolásával őrizhetők meg és fejleszthetők tovább. Ennélfogva magától értetődik, hogy azok számára, akik egy „kulturközösségen” belül a vezetést kisajátítják (kulturközösségen itt olyan emberek csoportját értjük, akik számára sajátos mivoltuknál fogva jellegzetes módon elérhető bizonyos „kulturkincsnek” számító teljesítmények), ugyanolyan kihívást jelent a „nemzeti” eszme, mint a politikai közösségen belül hatalommal rendelkezők számára az állameszme. Azoknak, akik a vezetést kisajátítják: tehát az „értelmiségieknek” – ahogy ideiglenesen neveztük őket – rendkívül nagy része mintegy arra van predesztinálva, hogy a „nemzeti” eszmét terjessze. Főképpen akkor, ha ennek a kultúrának a hordozói

1912

Ballai László: „Milyen lenne a világ a reformáció vívmányai nélkül?”

E címen hirdettek irodalmi pályázatot (gyermekeknek!) a mindenk előtt (minek is?) megfelelni akarók. Mindenk előtt azt kérdezzük meg tőlük, milyen lenne a világ reformáció nélkül? Hát például nem lettek volna vallásháborúk a keresztény felekezetek között és nem halt volna meg húszmillió ember. Persze, mondják bizonyos történeti tudósok, ez a szám nem is annyi volt, „csak” ennyi meg ennyi. Ez is a megfelelés egy neme, amely egészen diabolikus természetű, mert a keresztény választ, megmenteni a várost, a világot egyért is, ismerjük. Egy halál is sok, és mindenki egy. Mi lenne, ha „csak” éppen az idézett történeti tudóst koncolják fel korunk vallási mézárosai? Vajon a túlvilágról – ha van olyan – teljesen rendben lévőnek találná ezt a statisztikailag igazolható tény?

Ott van azután a reformáció másik „vívmánya”, a kérlelhetetlen előítélet, amely századokra sötétségbe borította a műveltnek mondott emberiséget, maradványai az amerikai puritanizmusban máig fellelhetőek, ezért vált el vagy egy tucatszor Liz Taylor, ne hogy meg kelljen csálnia az ügyeletes férjét. Pedig hát az esküvő holtig köt – legalábbis a Biblia szerint. Meg az is írva vagyon, hogy szeresed felebarátodat, mint tenmagadat. Mármost Luther feltalálta a feneketlen vallási előítéletességet – korabeli források szerint az evangélikusok annyira gyűlölték a katolikusokat, hogy az ördögökkel azonosították őket, holott ez a szerep korábban az oszmánokat illette. Ám a botcsinálta vallásreformátor lelkes követőitől, Münsteréktől is erélyesen elhatárolta magát, akik pedig komolyan vették azon tanítását, hogy a Bibliát kell minden tekintetben alapul venni, és hozzáláttak az evangéliumi egyenlőség megvalósításához – a földesurak elűzésével. „Az elvetemülteket szúrjátok, vágjátok, öljétek, ahol tudjátok, mert semmi sem lehet ördögibb, mint a lázadó ember” – így reagált a német parasztháborúra Luther, holott ő is lázadó ember volt. Nota bene, botcsinálta reformer? Igen, hiszen az ágostai testvér hittételeinek közzétételével csupán a katolikus egyház megjavítását célozta, majd bátor cselekedete után elfutott, és alighanem máglyán végzi, ha nem karolja fel a szász választófejedelem, majd a birodalmi ellenzék nem kovácsolja ki szövegmagyarázataiból a „német vallást” – nem utolsó sorban azért, hogy a német-római császárral szembehelyezkedő fejedelmek rátehessék a kezüket a hatalmas egyházi birtokokra.

Kálvin a lutheri előítéletességet továbbfejlesztve egyenesen teokratikus diktatúrát hozott létre, amely Savonarola korábbi kísérletével szemben működőképesnek bizonyult, talán éppen a presbitérium intézményével a polgárok indoktrinálásának, egyszersmind az „olcsó egyház” feltalálásának köszönhetően (persze az embereknek végül mindig az olcsó kerül a legtöbbször). A predesztináció elvének megkreálásával példátlan uralomra tett szert az őt követő lelkek felett (amelyhez foghatóval talán csak a régi egyiptomi papok rendelkeztek a halottaskönyv igéinek birtoklásával), ám azokat, akiket ezzel nem tudott sarokba szorítani, egész pontosan a tanait ellenzőket – erősen az inkvizíció eljárásait idéző – koncepciók perék útján semmisítette meg. (Ezt a gyakorlatot a puritánok Amerikába is exportálták, nem elsősorban azért, hogy majdan olyan halhatatlan remekműveknek adjanak tápot, mint Hawthorne *A skarlát betűje*, vagy Miller *A salemi boszorkányokéja* – hanem hogy az új dogmák erejével uralkodhasson hatékonyabban ember az ember felett.) Kálvin paranoiája nem érte be politikai ellenfeleinek megsemmisítésével (nem nyelvbötlés, az újkorban ő mosta össze a vallást a politikával is), hadat üzent a művészeteknek is, számtalan pótolhatatlan értékű festményt és szobrot megsemmisítve, azzal az indokkal, hogy az istentisztelet alatt a hívek ne csábuljanak el az ördögök képmásainak szemléletével (figyeljük meg az ördöggép diverzifikálódását). Tiltó ujja nem kímélte a hangszereket sem, kiparancsolva azokat a templomból, talán mert így is szembe akart szállni Lutherrel, aki azt hirdette: „Akik a muzsikát kicsibe veszik, azok nem ínyemre valók, mert a muzsika Isten adománya és ajándéka, nem pedig emberi találmány. Az ördögöt elűzi, az embereket felvidítja.” (Már megint ez az ördög.) Kálvin a hangszerek kiűzését a hívek éneklésével kívánta kompenzálni, így a Zsoltárok könyvéhez visszanyúlva megteremtette a genfi zsoltárok hagyományát. A legtöbbet énekelt „genfi” zsoltár a 150. számú, Károli Gáspár fordításában:

„Dicsérjétek az Urat! Dicsérjétek Istent az ő szent helyén; dicsérjétek őt az ő hatalmának

boltozatán!

Dicsérjétek őt hősi tetteiért, dicsérjétek őt nagyságának gazdagsága szerint!

Dicsérjétek őt kürt-zengéssel; dicsérjétek őt hárfán és cziterán;

Dicsérjétek őt dobbal és tánczczal, dicsérjétek őt hegedűkkel és fuvolával;

Dicsérjétek őt hangos czimbalommal, dicsérjétek őt harsogó czimbalommal.

Minden lélek dicsérje az Urat! Dicsérjétek az Urat!”

Bár nyilvánvaló „vívmánynak” tekinthető az, hogy a református óvodában helyes kis óvónők aranyos játékokkal foglalhatják le az édes kicsi gyermekeket – és erre még emlékezhetnek a pályázók is, amint arra már nem, hogy a „vívmány” szó az első (az igazi) Kádár-kor kedvelt vezércikk-kifejezése. Azt pedig a jelenlegi köznevelési rendszer korifeusai talán már maguk sem tudják, hogy a reformált vallások színei alatt megkereszteltek szépen elindultak a maguk géniusza diktálta úton – mert minden vívmány végül is vallástól és politikai rendszertől függetlenül neked köszönhető, ó, szent emberi nagyság!

További témák a tíz év alatti pályázóknak:

„Milyen lenne a világ bolsevik forradalom nélkül, vagy ha Nagy Péter veszített volna a poltavai csatában, vagy ha a tatárok nem pusztítják fel Kijevet, a moszkvai fejedelemség pedig nem hódol be a mongoloknak?”

Technológiai váltással:

„Milyen lenne a világ kerék nélkül?”

Válasz az örökifjú kiíróknak:

„Más, de akkor is lenne világ. Mint ismeretes, az amerikai kultúrák a spanyolok megérkezése előtt nem ismerték a kereket, az emberek mindent a hátukon szállítottak és kézi erővel építettek fel olyan páratlan városokat, mint Tenochtitlan vagy Cuzco. És akkor a XVI. század elején megérkeztek a spanyolok – akik ismerték a kereket – és a kereszt jegyében teljesen elpusztították az indián kultúrákat.”

Pályázaton kívül: Milyen lenne a világ előítéletek nélkül? Az emberek nem ütnék agyon egymást, mert megszűnnének a politikai pártok és az egyházak, és a vallás végre azzá válhatna, ami, egyéni meggyőződés. Mindenki kialakíthatná a maga kapcsolatát az univerzummal. Ugye milyen utópikusan hangzik? Persze csak a fáradság miatt, amit annyi gondjuk mellett még „erre is” fordíthatnának az embereknek, holott eddig készen szállították nekik a lelki üdvöt, a politikai meggyőződést, na és persze a búcsúcédulás örök életet.

Nándi Mihály: Disznótor és pálinkamustra

„A disznótorok is hozzájárulnak a sertéshúsfogyasztás növekedéséhez” – mondta (helyesebben: nyilatkozta ki, még helyesebben: mondotta vala) Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter, az első Tisza-tavi „Disznótor és pálinkamustra” című rendezvényen. Valóban itt (kis) Nagy-Magyarországon már olyan kimagaslóak a kormányzati eredmények, hogy egyében sem kell serénykedni, mint a hangulatjavításon. Márpedig mi alkalmasabb kínálkozhatna e célra a „disznóságok” készítésénél – és fogyasztásánál –, valamint a pálinka „mustrálásánál”.

Míg tehát a derék miniszter végigkóstolja az összes pálinkát, mustráljuk meg bátran, hogy a földművelésügyi (póriasabban szólva: mezőgazdasági) miniszteri tárca vezetőjének milyen álláspontot kellene képviselnie, amikor a táplálkozással kapcsolatos kijelentéseket tesz? Hát semmi esetre sem a sertéshúsfogyasztást kellene „forszírozni” (hogy *A csárdáskirálynő* Miska főpincérjének szavajárásával éljek). Száz esztendeje még talán helyes lett volna a magyar vidék fejlődését a sertéshús (és főleg sertésszír) fogyasztásának növekedésével mérni, akkor ugyanis a parasztság hajnaltól napnyugtáig tartó izzadságos munkával kereste meg a kenyerét, amihez rengeteg energiára volt szükség. Ma azonban a technológiai fejlődésnek köszönhetően a magyar lakosságnak – az agrártevékenységgel foglalkozók körében is – csupán elenyésző hányada végez nehéz fizikai munkát, így a felnőtt emberek napi kalóriaszükséglete csupán a fele-harmada a száz évvel ezelőttinek. Ebben a helyzetben tehát a telítetlen zsírsavakat tartalmazó, nyomelemekben foszforban, káliumban és magnéziumban gazdag húst kellene ajánlani, azaz a halat. Ha ellenben a derék miniszternek – két pálinkamustra közben – kollégájával, az egészségügy-miniszterrel (bocsánat, mostanában az „emberi erőforrás” minisztérium ilyen-olyan államtitkárával) is sikerülne tanácskozni, akkor azt is megtudhatná, hogy Magyarországon több mint kétmillióan szenvednek szív- és érrendszeri megbetegedésekben, amelynek a túlzott zsír és alkoholfogyasztás az oka. Figyelem: a pálinka is alkohol, abban az esetben is, ha a hagymás vért, a toroskaposztát és a zsíros-tüdős hurkát „csapatják” szét vele a disznótorban! Az operettbeli Miska főpincér személyzetnek szóló utasítása egész pontosan így hangzik: „A töményt forszírozuk uraim!” Ez egy száz évvel ezelőtti lebuj fizetőjének a tónusa, nem pedig egy XXI. századi miniszteré...

Sajnálattal kell tájékoztassuk a mi XXI. századi miniszterünket arról is, hogy a magyar vidéken kevesebb disznótor van, mint valaha, hiszen már azok sem igen vesződnek az állattartással, akiknek ideje és módja lenne rá. Az egekig magasztalt „vidék” lakosságának aktivitása és hagyományőrző hajlandósága végtelenül lecsökkent. Már a mai középgeneráció zöme sem „hízlat” (nem is savanyít káposztát, készít befőttet, vagy „húzza ki” a rétestésztát), a fiatalokról nem is beszélve, akik az egészséges vidéki levegőn való csatangolás helyett napestig a számítógép monitorába merednek. És a pálinka? Igen, azt még főzik az emberek, a pálinkatörvénnyel a kormány egyenesen bátorítja is őket erre – hiszen száz évesnél is régebbi tapasztalat, hogy a bódult embereket könnyebb rohamra vezényelni bármilyen ügyért is, mint a józanokat.

Délibáb

Babits Mihály: Zsoltár férfihangra

Consolatio mystica.

Tudod hogy érted történnék mindenek – mit busulsz?
A csillagok örök forgása néked forog
és hozzád szól, rád tartozik, érted van minden dolog
a te bűnös lelkedért.

Ó hidd el nékem, benned a Cél és nálad a Kulcs
Madárka tolla se hull ki, – ég se zeng, – föld se remeg,
hogyan az Isten rád ne gondolna. Az Istent sem értheti meg,
aki téged meg nem ért.

Mert kedvedért alkotott mennyet és földet és tengereket,
hogyan benned teljesedjenek; – s korok történetét
szerezte meséskönyvedül, – s napba mártotta ecsetét,
hogyan kifesse lelkedet.

Kinek színezte a hajnalt, az alkonyt, az emberek arcát? Mind teneked!
És kinek kevert sorsokat és örömet és bánatot,
hogyan gazdag legyen a lelked? És kinek adott
annyi bús szerelmeket,

szerelmek bűnét és gyászát? s hogyan bűn és gyász egysúlyu legyen,
eleve elosztott számodra szépen derüt és borút,
sorsot és véletlent, világ nyomorát, ínséget, háborút,
mindent a lelkedre mért

öltöny gyanánt: – úgy van! eónok zúgtak, tengerek száradtak, hogyan a lelked: legyen
császárok vétkeztek, seregek törtek, hogyan megkapd azt a bűt,
amit meg kellett kapnod, és világok vihara fűtt
a te bűnös lelkedért!

Mert ne gondold hogy annyi vagy, amennyi látszol magadnak,
mert mint látásodból kinőtt szemed és homlokod, úgy nagyobb
részed énedből, s nem ismered föl sorsod és csillagod
tükörében magadat,

és nem sejtéd hogy véletleneid belőled fakadnak,
és nem tudod hogy messze Napokban tennen erőd
ráng és a planéták félrehajlítják pályád előtt
az adamant rudakat.

Deák Mór: Nem voltam itthon

Mindig más jött,
mint akit hívtam.
Farkasfogú galambokat
ettettem én is
és örültem,
hogy mennyire eltérnek
mindentől,
amit addig ismertem.

Fogat növeszt
itt már a fű is.
Megharapja a hangyát,
a szelet,
és beleharap a földbe is,
ne éltesse.

Nem voltam itthon
ötven évig
és már nem is teszek úgy,
mintha itthon lennék.
Rágja más

a hátralevő időt,
rágja ki magunk alól a földet.

Nekem testvérem
volt a hangya,
testvérem a fűszál,
testvérem minden,
amit megláttam,
és ha vak voltam,
mert nem láttam meg valamit,
annak is csak
a testvére lehettem.

Deák Mór: Háló

Körutak, sugárutak
hálójában a város.
Pókfonál a Duna is:
leereszkedik rajta
magnagyobbodott,
fekete szívedig
egy kiáltás,
s mintha az ország szívét
katéterezné,
összeköt vele.

Én nem i t t születtem,
csak i t t halok meg.
Hétköznapiország
fővárosa sem ünnep:
oxigénsátor-égbolt,
utak infúziói
serkentik élni
dermedő szívemet,

de nekem
már az is elég,
ha hagyják,
hogyan szeressek.
Szeressem a hazámat,
s benne magam,

vérben felszálló
buborék az élet.
Szerződésünkön
halál a pecsét.

Babits Mihály: Zsoltár gyermekhangra

Az Úristen őriz engem
mert az ő zászlóját zengem,

Ő az Áldás, Ő a Béke
nem a harcok istensége.

Ő nem az a véres Isten:
az a véres Isten nincsen.

Kard ha csörren, vér ha csobban,
csak az ember vétkes abban.

Az Úristen örök áldás,
csira, élet és virágzás.

Nagy, süket és szent nyugalma
háborúkat meg se hallja.

Csendes ő míg mi viharzunk

békéjét nem bántja harcunk:

Az Úristen őriz engem,
mert az Ő országát zengem.

Az Ő országát, a Békét,
harcainkra süketségét.

Néha átokkal panaszlom
de Ő így szól: „Nem haragszom!”

Néha rángatom, cibálom: –
tudja hogy csak őt kívánom.

Az is kedvesebb számára,
mint a közömbös imája.

Az Úristen őriz engem
mert az Ő zászlóját zengem.

Hogy daloljak más éneket,
mint amit Ő ajkamra tett?

Tőle, Hozzá minden átkom:
hang vagyok az Ő szájában.

Lázás hang talán magában:
kell a szent Harmóniában.

S kell, hogy az Úr áldja, védje
aki azt énekli: Béke.

Szíved gyöngykagyló,
szívem gyöngy,
arcunk korallhomok,
végtelen kékség körülöttünk,
végtelen kékség a szemed.

Ady Endre: Fuimus

De jó, ha elszállt minden álmunk,
Ha nem tudunk senkit szeretni,
Ha érzéketlen kővé váltunk,
Ha nincs reményünk s nincs több álmunk.

Hullhatnak forró könnyek értünk:
Nem érezzük terhét a vádnak,
Hitvány ellen nem forr a vérünk,
Csókot, ütést egyként nem érzünk.

Mit sem várva, mitől sem félve
Állunk ez őrült forgotagban
S ha eltipornak összetépve:
Voltunk... aztán... mindennek vége.

Lukáts János: Gyökerkezelés

Boglár foga fáj, vasárnap különösen nyomorult dolog a fogfájás, irány a klinika, ilyenkor ott van ügyelet. Boglár az arcára tapasztotta tenyerét, és mélyet, keserveset sóhajtott. Lőrinc terelte végig a fél városon a mártíromságát példásan viselő tizenkét éves gyermekét.

A klinikán kevesen voltak, vasárnap mintha kevés embernek fájna a foga. Leültek a padra, vigyázva, hogy minél kisebb zajt üssenek. Fehérköpenyes doktornő közeledett a folyosón, barna haja volt, léptei ütemesen kopogtak. Lőrinc lába földbe gyökerezett. A doktornő mintha az idők mélyéről lépett volna a kórház folyosójára. Az idők mélyéről, és az ő emlékezete távolából, maga mögött hagyva két vagy három évtizedet. Laura – döbrent bele a név Lőrincbe, tizenhat éves korában látta utoljára, most pedig... most pedig már az ő Boglárja is tizenkettő. Tizenkettő múlt.

Laura doktornőn nem fogott az idő, kész ember – nagylány – volt tizennyolc évesen is, ma – igen – negyvenhez lehet közel. De ugyanaz a Laura volt, megközelíthetetlen és elfelejthetetlen. Lőrinc felállt a padról tétován, a térde reszketett, a tenyere nyirkosodni kezdett. Oda kellett mennie a doktornőhöz. A tánciskola, igen, a belvárosi tánciskola jutott eszébe, a csetlő-botló diákpárok. A huzakodó, idéetlen fiúk és a vonakodó, elfogódott lányok. Meg a mű-könnyedek, akik oroszlánkörmeiket akkor kezdték próbálgatni a kamaszkorú férfinépen. Laura fejfel alacsonyabb volt Lőrincnél, de mintha a csillagvilág távolában élt volna, két évvel volt idősebb, mint ő. Mint ők, hiszen a fiúk egy osztályból való falka voltak: Lőrinc, Gábor, Miki, ki is még?

A doktornő léptei változatlan ütemben kopogtak, tekintete maga elé, vagy inkább a folyosó neonfényébe vészett. Lőrinc közelebb lépett hozzá, vagy csak előrehajolt?

Nem mondták ki a nevét, valami misztikus megegyezés volt ez, amit szigorúan betartottak a tizenhat éves fiúk – huszonöt évvel ezelőtt. *A kis barna* – így hívták egymás között, ha pedig magával a lánnyal beszéltek, kerülték a megszólítást. Laura mosolya kijárt mindenkinek, egyenlő arányban, kicsi adagokban. Gábor megtáncoltatta fergeteges bakugrásokkal, Miki tank módjára tolt a szorította a táncterem sarka felé, Lőrinc ügyetlen és morc volt hozzá, mint mindenkire, akit közel akart tudni magához. De húsvétkor ő ment el meglócsolni.

A húsvéti locsolástól Lőrinc viszolygott, de a kis barna kedvéért megtette. Lehet, hogy Laura is berzenkedett a szagos vízpergetéstől, de Lőrincért... Nem, a jól nevelt nagylány tette meg a jól nevelt kisfiúval. Összevissza dolog volt ez...

Lőrinc meghajtotta magát, talán még a torkát is megköszörülte. Laura doktornő megállt, beteg szólt hozzá, akihez teljes figyelemmel kell fordulnia. Lőrinc megmondta a nevét. Laura biccentett és várta a folytatást. Nem volt folytatás, Lőrinc megnémult.

Csendes tér sarkán, a hatodik emeleten laktak a *kis barnáék*. A lány nyitott ajtót, és bevezette, az édesmama kezét fogott Lőrincel, aztán a másik szobába vonult (az ajtó mintha nyitva maradt volna). A locsolódáson túlestek, aztán álldogáltak, üldögéltek, Lőrinc kinézett a hat emelet szédítő magasából (ők az elsőn laktak), mondott valami szellemeset a léghajóról, a magaslesről, de talán csak gondolta mindezt. A szobában zongora terpeszkedett, a kettőjük hallgatásának a vége az lett, hogy a *kis barna* a hangszerhez ült, Lőrinc pedig csak nézte a lányt.

A doktornő várta a folytatást, a beteg dadogott. A nevét ismételte, meg: – A tánciskolából ismertük egymást. És akkor, egyszer, húsvétkor... – a doktornő szemöldöke mintha megemelkedett volna. Lőrinc arra gondolt, most elrohan innen, de mi lesz Boglárral, aki érdeklődve nézte apját, aki – lám – milyen bátran megszólít egy igazi doktornőt a folyosón, akit pedig nem is ismer. A fogfájása határozottan alábbhagyott.

Lőrinc hallgatta a zongoraszót, bár tartana estig, vagy amíg eszébe jut egy értelmes mondat. Nem jutott eszébe semmi, a lány pedig a kottát nézte. És akkor csöngettek. A kis barna bevégezte az akkordot. Ismeretlen nagyfiú állt az ajtóban, mint aki nem először áll ott. Kezében virág, zsebében parfüm, és nem csodálkozott a zongorán. Lőrinc percek múlva a hatemeletes ház kapuján vánszorgott kifelé.

– Bizonyosan... – töprengett a doktornő, a hajdan volt kis barna lány, aztán Lőrinc intett Boglárnak, és a doktornő elé állította. Laura doktornő rámosolygott a gyerekekre. Néhány perc múlva a nővér nevén szólította Boglárt, és – mint aki valami különös hírt hallott – végigfűrkészte a padon ülő párost. Előbb a gyermeket, aztán a padra visszahanyatlott apát.

A kis barnát sokáig nem látták, valójában többet nem látták. A többiek nagy hangosan hiányolták, Lőrinc hallgatott. Aztán valaki elújságolta, hogy a lány férjhez ment. A többiek ezen csak hüledeztek, Lőrinc számára a világ három napon át nagyon nyomorultul volt megszerkesztve. Aztán a tánciskolában feltűnt egy szép szőke lány, meg a barátnője...

A rendelőlől olyan zajok szűrődtek elő, mint amikor egy fém műszer odakoccan a porcelánhoz. – Boglár, Boglár, mit tesznek veled?! – nyögött fel Lőrinc. Aztán az ajtóban megjelent Boglár, elkínzott mosolygás ült a szája szegletén, miközben zsebkendőjét az ajkához szorította.

– Gyökérkezelés volt – büszkélkedett, amint apjához bújt. És már csak a lépcsőházban, lefelé menet mondta: – És képzeld, apa, a doktor néni a végén megsimogatta a fejemet...

Kaiser László: Nemeskürty Istvánról a tanítvány jogán

Hogy a 2015 októberében elhunyt Nemeskürty István milyen igaz ember, a legnemesebb értelemben vett hazafi, európeér magyar, m ekkora író, tudós, művész, történész, irodalom történész, film történész és kultúrtörténész, hogy szó szerint reneszánsz személyiség és polihisztor volt: erről most nem kívánok szólni. Mindezt úgyis tudja az, akinek van füle a hallásra és van szeme a látásra... S így van ez akkor is, ha neve ma – sajnos – nem cseng annyira ismerősnek fiatalok között, amennyire kellene, de hát ez nem az ő hibája.

Arról sem beszélek most, hogy életműve a legnagyobb magyar életművek egyike, s életművének része teljességre törő élete is: az alkotástól a magánszférán át a hivatalos munkáig, az írástól a tanításon át a Budapest Film stúdió vezetéséig, a gondolatoktól a gesztusokon át a tettekig.

Másról írok – a tanítvány jogán. A tanítvány okán és jogán, mert hivatalosan voltam a diákja: négy évig tanított filmes tárgyakat az egykori Színház- és Filmművészeti Főiskolán (ma egyetem); sajnos elég régen immár, 1979-től 1983-ig. Dramaturgnak készültem, készültünk egyébként: mennyi

irányba mozdultunk el volt hallgatók azóta, szellemileg, kulturálisan, politikailag, sőt országhatárok szerint is...

Hosszasan lehetne beszélni Nemeskürty óráiról, a tanár úr óriási tudásáról, az órák jellegzetes hangulatáról, a tőle kapott információkról, mondatairól és félmondatairól. Fejtegethetném a tisztesség, tudás, tehetség és szorgalom ritka egységét benne és előadásaiban. Hosszasan, négy év azért nagy idő! E helyett néhány apró, de oly sajátos mozaik.

Mint említettem, filmes tárgyakat tanított nekünk, egész pontosan filmtörténetet és filmesztétikát. Ám mi sem volt jellemzőbb rá, mint az, hogy a kezdeti időszakban, heteken keresztül jószerivel semmit sem szólt a filmről: órákon át magyar történelemről és irodalomról mesélt. Megágyazott nekünk, úgy is mondhatnám: a következő filmes ismereteknek. Igazi Nemeskürty-esszék hallgatói lettünk.

Egy másik emlék. Később filmeket vetített nekünk, minden héten kettőt, s a következő hétre az egyikről kritikát kellett írni. Csak most tudom igazán, milyen jót tett ezzel: megtanított az írás fegyelmére, rendszeres munkára szoktatott minket. És mennyi akkor betiltott film vetítését intézte el számunkra a főiskolán. Például a *Tűz van, babám!*-ét, Milos Forman legendás rendezését.

Ehhez külön emlékem fűződik: olyan kópiája érkezett a filmnek, amelyet szerbre szinkronizáltak. Tán még az is lehet, az illetékesek intézték így, hogy ne értsük a dialógusokat... Nemeskürty tanár úr rövid zsörtölődés után elkezdte fordítani a filmet, hallás után – szerbről! Szemünk előtt bizonyosodott be, közhely, nem közhely (amúgy Kosztolányi hangsúlyozta mindig, szereti a frázisokat, mert sokszor többet fejeznek ki, mint az ötletek és az igazságok): a tudás hatalom; más megfogalmazásban: tudással lehet a manipuláció hatalma vagy a tévedések, a butaság hatalma ellen tenni.

Egy ilyen vetítésen történt, hogy egy másik csoportbeli hallgató jött be a terembe – a vetítést különben, bármennyire tanórának minősült is, bárki látogathatta –, majd folyamatosan járkált ki s be. Nemeskürty István egy ideig tűrte, aztán finoman rászólt.

A hallgató meglehetősen pökhendi módon válaszolt, s erre a békés, mindenkivel rendkívül udvarias tanár úr saját kezűleg penderítette ki a vetítóből a szemtelen diákot.

Akkor talán meglepődünk, mára értem ezt is. Nemeskürty István „penderítése” mélyebb értelmű: akik a kulturált viselkedés mögött gyengeséget vélnek, tehát képesek kultúrátlanságra, vagyis az erőszak egyik formájára, azokkal szemben bizonyos esetekben kötelesség a kemény fellépés. Mennyire aktuális ez a mai időkben, amikor sokszor a gátlástalanság nyomul, az arrogancia erősödik, az érték pironkodik, a Gutenberg-galaxis retirál, a világ és környezetünk lumpenizálódik.

És végül egy humoros adalék. A Nemeskürty-órák mindig reggel nyolc órakor kezdődtek. Ez azt jelentette – filmes képet fölvezolván –, hogy volt hajnalban a csoport, az osztály: nyúzottan, fáradtan, kialvatlanul, rosszkedvűen, esetleg másnaposán, alig éledezve a rehabilitációs kávé és cigaretta után, és volt az ötvenes tanár úr: frissen, pihenten, fiatalosan, derűsen... Emlékszem, egyszer azt mondta nekünk: „Gyerekek, nekem este nyolc után semmi nem jut az eszembe. Érdemes korán feküdni, korán kelni, reggel dolgozni.”

Az utóbbi jó néhány évben magam is korán kelek, s korán kezdek dolgozni. Öregszem talán, vagy végképp igazat kell adnom ebben is Nemeskürty Istvánnak?

Azt hiszem, mindkettő. De végül is: nem az a lényeg, hogy ki mikor kel és mikor fekszik. Hanem az, hogy miként cselekszik. Németh László írta, hogy a nemzethez való tartozás legfőbb ismérve a munka. Ez által volt igazán hazafi Nemeskürty István, nemzetéért, tehát kerületéért is élő és dolgozó ember, nem véletlenül lett díszpolgár a XIII. kerületben. Ember, mondom hangsúlyosan, hitet adó ember. Az általa szeretett Jókai Mórról írta Móricz Zsigmond a következőket, amelyek oly jellemzőek Nemeskürty Istvánra, a nemzet tanár urára, s ezt érezte, érezhette, aki a közelébe került, hallhatta előadását vagy éppen könyveit forgatta: „Zengő és nagy lélek sugárzott szét... Valami csodálatos, valami felemelő érzés volt ez: optimizmus az élettel szemben, igenlése mindannak, ami jó és erőadó eben a siralomvölgyben.”

(2015)

Karinthy Frigyes: Két Napóleon

Az Emil Ludwigé juttatja eszembe. Ha parancsolják, az időszerűség is. Néhány év előtt volt a Napóleon halálának – most néhány hónap múlva lesz a Tolsztoj születésének századik évfordulója.

Emil Ludwig úrnak, a jeles német biográfusnak is, hallom, jubileuma van ebből az alkalomból. Vagy kétszázezer példányt adtak el ebből a Napóleon-életrajzból Németországban és egyebütt, főként Amerikában.

Gratulálok neki. Ehhez mindenesetre. A kétszázezer példányhoz. Viszont nekem csak egyetlenegy példányhoz van közöm: ahhoz, amit elolvastam. S mivelhogy a dolog természeténél fogva a többi százkilencvenkilencezer-kilencszázkilencvenkilenc példányban ugyanaz van, ez a rettenetes nagy szám – legalább számomra – nem világítja meg jobban se Napóleont, se Emil Ludwig urat, mintha utóbbinak művét kéziratban, előbbit személyesen lett volna szerencsém bizalmasan ismerhetni.

Mert hát mégiscsak ez a fontos. Ez az *egy* példány, a sok *egy* ember számára – ez világkezdetétől s úgy látszik immár világ végéig (bár a múlt évtized fiataljai beszéltek valami „kollektív lélek”-ről) lényegesebb mértéke volt és lesz minden értékelésnek, mint az a bizonyos valami, amit általában sikernek szoktak nevezni s általában ilyenfajta számokkal mérnek, hogy, mondjuk, Emil Ludwigot kétszázezer példányban olvassák, és Napóleon négyszázezer embert fogott el, vagy győzött le itt meg itt.

A kétfajta siker közt határozottan van rokonság. Csak az a kérdés, milyen természetű. Az egyikről, Emil Ludwigéről, számomra már valószínű, hogy nem nagyobb, mintha csak egy ember olvasta volna el, mondjuk én, és annak, mondjuk, jobban tetszett volna. Lássuk a másikat.

Lássuk ám, de hol?

Emil Ludwig könyvében, sajnos, sehol. Az egész könyvben Napóleonnól van ugyan szó, hogy hová járt iskolába, kikkel érintkezett, ki volt a szeretője, és miket mondott, olyankor, mikor nyilvánvalóan tudatában volt, hogy akiknek mondja, egyenesen és kifejezetten oly célból jegyzik fel szavait, hogy azokat száz év múlva Emil Ludwig felhasználhassa könyvében annak bizonyítására, hogy Napoleon volt akkora ember, amekkoráról Emil Ludwignak érdemes könyvet írni – de ez a Napoleon semmi egyebet nem csinál, mint adalékokat az életrajzírók számára. Ilyenek vannak a könyvben: „Ebben az időben Napoleon már érzi, hogy a sors embere.” „És Napoleon felismeri a történelmi pillanatot.”

Képünk abban a pillanatban ábrázolja Napóleont, amint éppen felismeri a történelmi pillanatot.

Határozottan felemelő kép, csak nem nagyon alkalmas az elképzelésre. S éppen azért, olvasás közben, ahogy szabadon csapongó képzettársításaimat figyelem, mindenki eszembe jut, a nagynéném Bécsből, Hornyák tanár úr, akivel egyszer beszéltem Napóleonnól Visegrádon, Chateaubriand, aki *szintén* ilyen hősnek érezte Napóleont, csak sokkal régebben, mint Ludwig – szóval mindenki, csak éppen...

Azazhoggy.

Egyszer maga Napoleon is eszembe jut, ennek a Napoleon-életrajznak olvasása közben. Eszembe jut, de olyan erővel, olyan élesen, hogy meghökkenek – mi ez? megbolondultam? honnan tudom én ezt? hiszen én nem ismertem személyesen Napóleont... becsületszavamra, sose láttam.

A borogyinói ütközetről van szó. Emil Ludwig részletesen tárgyalja, hogy Napoleon az ütközet előtt hogy állt szemben történelmi végzetével, mely őt milliók végzetévé tette. És ahogy ezt olvasom, valahol, hátul az agyamban, ahol, úgy látszik nem gondolatok vannak, hanem *Valóságos Emlékek, a valóság tükré*, lustán és értelmetlenül egy nagyon éles és színes kép bukkan fel.

Furcsa, groteszk kép.

Napoleon az ütközet reggelén megkapta Párizsból a reichstadti herceget ábrázoló festményt – beállíttatja sátrába, a tábornokok bejönnek, körülállják Napóleont, és meghatott tisztelettel, hallgatva asszisztálnak a fenséges látványhoz, ahogy a Sas itt, a harcok mezején, néhány pillanatra elmélyed a távoli fészekben pihegő Sasfiók képmásának szemléletébe... Napoleon szemébe könny szökik, nem tud szólni, csak int, hagyják kissé magára a képpel. A tábornokok tisztelettel és meghatva kivonulnak a sátorból: odakünt egymásra néznek, bólintanak. Persze, az Oroszlán nem szereti, ha gyöngének látják – egyszerű apának, aki gyermekére vágyik. Napoleon egyedül marad a sátorban.

És most.

Egyedül maradvá, körülnéz. Tudja, hogy odakint a tábornokok egymásra néznek, bólintanak, és azt gondolják, hogy persze, a nagy ember nem szereti, ha gyöngének látják, egyszerű apának, aki

egyedül szeretne könnyezni, fiára gondolva. Azt is tudja, hogy ehhez körülbelül két perc kell, amíg ezt így elgondolják a tábornokok. Tehát legalább két percig kell egyedül lennie. Ez egy kicsit sok, tekintve, hogy a könny, amit a szép jelenet kiváltott, abban a pillanatban visszaugrott, mikor a tábornokok kimentek. Napóleon unja a két percet. Unalmában egész közel megy a képhez, ami egyáltalán nem érdekli, lehajol, és a körmével egy vastagabb festécsíkot kezd vakargatni, kíváncsian, hogy meg van-e már száradva és egyáltalában milyen furcsák ezek a festők, ilyen csíkokat kengetnek a vászonra, és abból kép lesz. A puha festékből egy picike a körme alá megy: ez elég hozzá, hogy most már csak ez a köröm érdekelje – a másik körmével piszkálni kezdi. Még mielőtt sikerült volna kipiszkálni, eszébe jut, hogy a két perc valószínűleg letelt már – visszalép a képtől, elhomályosítja szemeit, és kissé remegő hangon kiszól, hogy bejöhetnek már.

Furcsa kép, furcsa Napóleon, nemde? Ez bizony egy hiú, nagyképű, kicsinyes pojáca, uraim, nem férfi, legjobb esetben mulatságos komédiás.

Viszont ezt a képet, amiből kiderült az igazság, olyasvalaki árulhatta el, aki *megleste Napóleont*, mikor egyedül volt. Mondom, szinte meghökkenek – honnan a csudából él bennem egy ilyen éles emlék, amiből Napóleont és az egész Napóleon-kérdést jobban megértem, mint száz kötet Emil Ludwighból?

Honnan ismerem én Napóleont személyesen?

Aztán eszembe jut.

Tolsztoj *Háború és béke* című regényében olvasható ez a jelenet, csaknem ilyen részletesen.

Persze, nem szóról szóra. De hiszen éppen ez az.

Mert, jól értsük meg, nem azon vitatkozom én most, hogy Tolsztoj *ítélete* helyesebb-e Napóleonról (puszta *véletlennek* tartom ugyanis, hogy Tolsztoj véletlenül nem sokra becsülte Napóleont – ez azon múlik, hogy a tulajdon látomását így értelmezte-e vagy úgy) vagy Emil Ludwigné. Én csak azt állapítom meg, hogy Tolsztojnak *van* látomása Napóleonról, Emil Ludwignak pedig nincs. Hogy a Tolsztojé *látomás*, vagyis a valóságnak megfelelő, érthetetlen, de nyilvánvaló hűség, az abból derül ki, hogy íme, még mielőtt tudtam volna, honnan, az élmények erejével jelentkezett képzeletemnek abban a rekeszében, amelyben az élmények emléke szokott jelentkezni.

Tolsztoj Napóleonja él, Emil Ludwig Napóleonja nem él.

Ez magában nem volna különös, hiszen régi dolog, hogy a múltat, mint létezett, ugyanaz a művész látja jobban a történelemírónál, aki a létezőt is jobban látja a politikusnál. A különös – és ez már, művészetén túl, az ítéletek világába tartozik –, hogy Tolsztoj regényében Napóleon *mellékfigura*, jelentéktelen epizódalakja ama hősök történetének, akikről a regény szól: egyszerű emberekről, Jancsiról és Juliskáról.

Ez persze már megfontolandó.

Napóleon – jelentéktelen, kicsinyes, nevetséges figura, ott, ahol Jancsi mélységesen és nagyszerűen ember és Juliska mélységesen és nagyszerűen asszony?

Ki tudja!

Romániában élt állítólag tíz évvel ezelőtt egy százhusz éves ember, akiről azt állították, hogy személyesen ismerte Napóleont! Egy német újságíró meglátogatta ezt az embert, és szívdobogva faggatni kezdte, milyen ember volt a császár. A derék aggastyán megsimogatta szakállát, pislogni kezdett, mint aki rengeteg emléke közt válogat (istenem! annyi embert ismert), aztán felcsillant a szeme.

– Ja... Sie meinen Napoleon? Ja, ja... ich hab'ihn gekannt... ja... ja... Nna, also... er war halt a' herzensguter Mensch... *aba' dumm!!!* [Aha... Napóleontra gondol? Igen, igen... ismertem, olyan szívmeleg ember volt, csak hát teljesen hülye – a szerk.]

Karinthy Frigyes: Fejlődés

– Ugyan, kérem – mondta progresszív barátom –, már hogy gondol ilyet! Nézzen körül! Hogy gondolja, kérem, hogy egy ember a huszadik században...

Aztán tovább beszélt valamit, csak fél füllel tudtam figyelni, rettentő meleg volt, hiába berregett íróasztalomon a ventilátor. De úgyis mindegy, nem kell nekem arra figyelni. Neki minden harmadik szava az, hogy huszadik század és hogy ma már az nem úgy van. Ma már egy ember nem tehet ilyet, és egy asszony nem gondolkodhat úgy, és egy gyerek nem nevelkedhet amúgy, és a kutya is csak tévedésből ugat olyanformán, mint kétszáz évvel ezelőtt, mert még nem tudja, hogy ez a XX. század, és hogy az ő ugatása minden időszerűség híján, tulajdonképpen tárgyaltalan. Mert kérem, ma, amikor azok a rém nagy házak és a repülőgép és rádió és rakétahajó és freudizmus és a nők haja. És ahogy beszél és berreg a ventilátor, látom a képet, ahogy az ő képzeletében alakul – a világ egy nagy gőzgép, egyre sebesebben pörög, és a kerekei és csavarjai és szelepei, napok és holdak és csillagok, egyre síkosabbak és kerekesebbek és minden egyre fejlettebb és tökéletesebb, és minden, ami kicsi volt, nagyon megnő, a városok egyre nagyobbak, az őserdők egyre kisebbek, mindenki egyre okosabb és szebb és nagyszerűbb, és végre akkora lesz a világ, hogy nem fér el a világon. Mert ezek a csökevényes dolgok, amik ma még vannak, ezek csak olyan átmeneti dolgok, a fejlődés betegségei, hogy azt mondja, szenvedések meg bajok, az nem jelent semmit. Egy művésznek, teszi hozzá szemrehányóan, aki vátesz és a jövőbe lát, nem kellene ezt magyarázni – hát nem mitőlünk, költőktől és látnokoktól és gondolkodóktól tudja mindezt ő maga is? Vagy talán meg akarom tagadni magam?

Ezen egy kicsit megütközöm. Nem, semmiképpen nem akarom megtagadni magam. Hogy is van csak? Persze, mint látnok és gondolkodó – no igen, magam is remélek valami Jövendő, ami más, mint „e gyalázatos jelen”. De mint művészt...

Nézze kérem, hogy is magyarázzam csak meg magának. Én várom és hiszem azt a jövőt, de én azt nem úgy képzelem, hogy abból *hiányolni* fog az, ami most van. Az a valami gazdagabb dolog lesz, nyilvánvalóan, mint ez – de ugye, a gazdagság, a *Több*, az éppen abból áll, értse meg, hogy magában foglalja a kevesebbet: ezzel különb a kevesebbnél, nem azzal, hogy nagyobb.

Nézze, ne arról beszéljen, hogy minden, ami most van, megnő és megváltozik, és tökéletesebb lesz. Ez engem, bevallom, nem vigasztal, inkább nyugtalanít. Köszönöm szépen. Ha az, ami most van, szenvedés és gyötrelem – a maga fejlődési rendszerében az, ami lesz, egy sokkal nagyobb és fejlettebb szenvedés és gyötrelem lesz. Én itt most lihegek és kínlódom a melegtől – és maga azzal traktál engem, hogy ez a meleg még tökéletesebb és nagyobb lesz? Köszönöm szépen, hisz ez egyenesen a pokol hitvallása, meg azoké az istentől elrugaskodott tudósoké, akik kiszámítgatják nekem, hogy százezer év múlva a Nap visszaszippantja a Földet, és akkor megint felolvad, és fehérre izzik, ami nagy nehezen megkeményedett és lehült.

Isten ments.

Nekem, ahogy itt ülök, egyetlen vigasztalásom, hogy valahol a Spitzbergák táján mégiscsak hűvösebb van, mint itt, és milyen jó lenne odamenni egy kicsit. Viszont, ha ott volnék, és kezdenék dideregni, megint csak nem az vigasztalna, hogy másrészt, istentől elrugaskodott tudósok szerint, a Föld százezer év múlva kihűl, és jéggé dermed, hanem az, hogy hál'istennek, Budapesten jó meleg van, és ha ezt meguntam, legfeljebb leruccanak egy kicsit oda.

Nem *nagyon* meleget és *nagyon* hideget képzeltünk mi, szívvel és lélekkel születő élőlények, mikor vagy negyvenezer évvel ezelőtt elhatároztuk, hogy meglátogatjuk ezt a világot. A testünk hőmérsékletét illetően harminchét fokban állapodtunk meg akkoriban – ez azt jelenti, hogy egyszer s mindenkorra lekötöttük testünket és lelkünket *annak* az egyetlen külvilágnak, mely valahol e hőmérséklet körül ingadozik, sok ezer lehetséges hőfok változatában.

S ami meleg és hideg adatik vágyunknak és képzeletünknek, az – kicsinyben rejlik a nagy – végtelen gazdagságát a Jóreménységnek e néhány foka körül tombolja ki.

Tudja, mi tetszik nekem ezen a világon?

Nem az, hogy milyen nagy és nagyra hivatott.

Az tetszik, hogy olyan gazdag és változatos, s hogy egyre gazdagodik.

Tudja, mi tetszik nekem a Jövőn? Nem az, hogy legyőzte és eltemette a Múltat és Jelent.

Az tetszik, hogy megtartotta, és még hozzátett valamit.

Tudja, mi tetszik nekem az emberen? Nem az, hogy egysejtű véglényből ilyen bonyolult és hatalmas, eleven gépezetté fejlődött. Az tetszik, hogy végeredményben ilyen egysejtű véglényekből, sejtekből van összerakva ma is. Őssejt, a nagy Ádám, minden élet forrása, nem halt meg: ott találsz a mikroszkóp alatt, ha a békés, langyos posványnak egy cseppjét ráteszed tárgyüvegére.

Tudja, mi tetszik nekem a felhőkarcolókon? Hogy harminchetedik emeletén ülve elábrándozhatom azon az óbudai kis kunyhón, ahol tegnap megálltam s eltűnődtem, és megállapítottam, hogy éppen olyan primitív, mint amilyenek az őslakók kalyibái lehettek. Róma és

Aquincum előtt, az őslakóké és az ősembereké – primitív, mint egy cölöpépítmény, pedig most építették, a XX. században.

Tudja, mi tetszik nekem New Yorkon? Hogy békében meghagyta és megtúrta Velencét és Firenzét – meghagyta, és csodálva zarándokol el hozzá.

Tudja, mi tetszik nekem a repülőgépen és rakétahajón? Hogy ablakaiból, ha lenézek, ott látom az országúton azt a kétkerekű talyigát, amivel négyezer évvel ezelőtt talyigázott errefelé valami hellén paraszt.

És szeretem a szörnyű szövőgépet, mert ahogy elbandukoltam a budai utcán, egy zsalugáteres, földszintes ház ablakában fejkendős öregasszony ült, s hunyorgó szemmel tartotta a világosság felé a varrótű fokát, hogy beletaláljon a vékonyra pödört cérnaszállal – beletaláljon ugyanannak a varrótűnek a nyílásába, amit hatezer éves sírokban talált meg az archeológus.

És szeretem a rádiót és gramofont, mikor Mozartot játszik és Rameau dalait. Gramofon és jazz – az egy kicsit sok *ugyanabból* a jóból – kicsit kevés ugyanannak a jónak.

És szeretem a kurta szoknyás és kurta hajú nőket, mert eszembe juttatják Pompadourt s a kecses kis Manont – és szeretek mindenkit, aki eszembe juttatja a többit.

És tetszik nekem, hogy a világ *minden* együttvéve: szenvedés és kény és öröm és kín, felhőkarcoló és varrótű és múlt és jövő – tetszik nekem, vigasztal, felüdít mély bánatomban, lehűt, kijózanít, felemel a boldogság füllelt mocsarából az örök Vigasz, az örök Remény – hogy minden együtt van, hogy az Idő benne van a Térben, nem szalad el belőle, nem hagyja el, viszi magával – tetszik nekem az a másik, megfordított Ember Tragédiája, amit valamikor talán megírok még: (copyright!) – nem negyvenezer év története, egyetlen óráé csak – tizennyolc színben egyetlen óra a *Földgolyó különféle helyén* – s ugyanabban az órában mindenütt, király és királynő, forradalmár és forradalmárnő, léha kéjenc és hitvány kokott, rajongó férfi és hívő asszony, kiábrándult tudós és unatkozó Borbála, Übermensch és eszkimóleány szerepében csak az az Ádám és Éva, akit az Időben láttunk – mint egy óriás képeskönyv, aminek ábrái *egymás mellett* mutatják ugyanazt a változatosságot, amiről azt hittük, áloméletünk csalóka időmértékével, hogy *egymás után* pergett le szemünk előtt.

Ernest Hemingway: Alpesi idill

Már kora reggel is meleg volt, ha az ember lement a völgybe. A nap leolvasztotta a sílécekről a havat, s megszáritotta a fát. Tavasz volt a völgyben, de a nap nagyon melegen sütött. Az országúton gyalogoltunk, befelé Galtür felé, hátunkon a lécek és a hátzszak. Amikor a temető mellett haladtunk el, épp véget ért egy temetés. *Griiss Gott*-ot mondtam a papnak, amikor a temetőből kilépve, elhaladt

mellettünk. Bólintott.

- Furcsa, hogy papok sose szólnak az emberhez – mondta John.
- Pedig az ember azt hinné, szívesen mondanak *Grüßs Gott*-ot.
- Sose felelnek – mondta John.

Megálltunk az úton, és a sírásót néztük, amint a friss földet a sírba lapátolta. Egy fekete szakállas paraszt állt a sír mellett, bőrcsizmában. A sírásó abbahagyta a lapátolást, nyújtózkodott. A csizmás paraszt kivette kezéből a lapátot, s folytatta a munkát, oly egyenletesen osztva szét a földét, ahogy a trágyát szórja el az ember a kertben. A fénylő májusi reggelen a sír feltöltése teljesen valószerűtlennek tetszett. Senkiről sem lehetett ilyenkor elképzelni, hogy meghalt.

- Képzeld el, hogy egy ilyen napon temetnének el – mondtam Johnnak.
- Nem örülnék neki – felelte.
- Hát nincs is szó róla – mondtam.

Folytattuk az utat a község házai között a vendéglő irányában. Egy hónapig síeltünk odafönn Silvrettában, s most jó volt idelenn a völgyben. Jó volt a síelés is Silvrettában, de tavaszi síelés volt, a hó csak hajnalban volt jó meg este. Napközben elrontotta a napsütés. Elegünk volt már a napból, nem tehetett elmenekülni előle, árnyékot csak a sziklák adtak; s az egyik szikla árnyékában, egy gleccser mellett épült a menedékház, de árnyékban az izzadság ráfagyott a fehérneműre. A menedékházon kívül csak sötét szemüveggel lehetett járni. Jó volt, hogy az ember feketére égett, de a nap már nagyon elfárasztott mindkettőnket. Nem tudtunk pihenni, örültem, hogy újra lenn járunk a völgyben, s megszabadultunk a hótól. Tavasszal nem jó Silvrettában. Untam a síelést is. Túl soká voltunk fenn. Még a nyelvemen éreztem a menedékház pléhtetejéről leolvadó hólé ízét, s ez az íz is hozzátartozott a síelésről való véleményemhez. Boldog voltam, hogy síelésen kívül is van még egy és más dolog a világon, s hogy ezt a májusi reggelt idelent töltöm a völgyben, s nem odafönt, a természetellenes havasi tavaszban.

A vendéglős a ház előtt ült, falnak támasztott széken. Mellette a szakács.

- *Ski Heil* – mondta a vendéglős.
- *Heil* – mondtuk, a falnak támasztottuk a léceket, s leoldottuk a hátizsákokat.
- Hogy érezték magukat odafönt? – kérdezte a vendéglős.
- Jól. Csak sokalltuk a napot.
- Igen, ilyenkor már nem jó – mondta a vendéglős.

A szakács ülve maradt, a vendéglős pedig bekísért bennünket, kinyitotta az irodát, s kihozta a postánkat. Egy köteg levelet s néhány újságot.

- Rendeljünk sört – mondta John.
- Helyes. Idebenn igyuk meg.

A tulajdonos két üveggel hozott. Ittunk s átnéztük a postát.

– Ihatnánk még kettővel – mondta John. Ezúttal egy lány hozta a sört. Mosolygott, miközben kinyitotta az üvegeket.

– Mennyi levél! – mondta.

– Igen. Sok.

– Egészségükre! – mondta s magával vitte az üres üvegeket.

– Már el is felejtettem, milyen ízű a sör.

– Én nem – mondta John. – Fenn a menedékházban gyakran gondoltam rá.

– Hát most itt van.

– Az ember mindent idejében hagyjon abba.

– Igen – mondtam. – Túl sokáig voltunk fenn.

– Átkozottul sokáig – mondta John. – Időben kell mindent abbahagyni.

A nap besütött a nyitott ablakon, s átvilágította az asztalon álló sörösüvegeket. Már félig üresek voltak. A sör tetején, bent az üvegben egy kevés hab is látszott, nem sok, mert nagyon hideg volt a sör. Ha az ember beöntötte a hosszú poharakba, felhabzott. Kinéztem a nyitott ablakon át, a fehér utcára. Kétoldalt a fákat por lepte el, túlhan zöld mező látszott, s egy folyó. A folyó mentén fák és vízimalom, lapátkerékkel. A malomudvar nyitott oldalán át hosszú fatörzset láttam, s fűrész járt benne. Úgy festett, mintha a fűrész magától járna. A mezőn négy varjú sétált. Az ötödik egy fán ült s figyelt. Kint, a ház bejárata előtt a szakács felállt a székről, s befordult a konyhába vezető folyosóra. Idebent a napfény átvilágított az asztalon álló üres poharakon. John előrehajolva ült, fejét karjára fektette.

Az ablakon át két férfit pillantottam meg a bejárat lépcsőin. A söntésbe jöttek. Az egyik a csizmás-szakállas paraszt volt, a másik a sírásó. Az ablak melletti asztalnál foglaltak helyet. A lány bejött, odament az asztalukhoz. A paraszt átnézett rajta. Régi katonaholmiját viselte, a könyöke foltozva volt. Kezét maga elé fektette az asztalra.

– Mit iszunk? – kérdezte a sírásó. A paraszt nem figyelt rá.

– No, mit iszol?

– *Schnaps* – mondta a paraszt.

– Meg egy negyed liter vörös bort – mondta a sírásó a lánynak.

A lány hozta az italt, a paraszt felhajtotta a pálinkát. Szemét az ablakon tartotta. A sírásó szótlannul figyelt. John feje lecsúszott az asztalra. Elaludt.

A vendéglős bejött, és az asztalukhoz állt. Tájszólásban beszélt, a sírásó ugyanígy felelt neki. A paraszt kinézett az ablakon. A vendéglős kiment a söntésből. A paraszt felállt. Egy összehajtogatott tízezer koronást szedett ki bőrtárcájából és széthajtogatta. A lány bejött.

– Az egészet? – kérdezte.

– Igen.

– A bort én fizetem – mondta a sírásó.

– Az egészet – ismételte a paraszt. A lány köténye zsebébe süllyesztette kezét, aprópénzt vett ki belőle, s leszámolta az asztalra. A paraszt kiment az ajtón. Mire behúzta maga mögött, a vendéglős újra bejött, és a sírásóval kezdett beszélni. Leült az asztalához. Tájszólásban beszéltek. A sírásó jót mulatott. A vendéglős utálkozott. A sírásó felállt az asztal mellől. Alacsony termetű, bajuszos férfi volt. Kihajolt az ablakon, s az utcát figyelte.

– Épp most lép be – mondta.

– A *Löwen*-be?

– Igen.

Folytatták a beszélgetést, aztán a vendéglős az asztalunkhoz jött. Jól megtermett öregember volt. Szemügyre vette az alvó Johnt.

– Jól kifáradt!

– Korán keltünk.

– Mikor akarnak ebédelni?

– Máris – mondtam. – Mit lehet kapni?

– Amit választani tetszik. A lány majd kihozza az étlapot.

A lány kihozta az étlapot. John felébredt. A menü tintával egy darab kartonra volt írva, a kartont fakeret fogta körül.

– Itt a *Speisekarte* – mondtam Johnnak. Megnézte. Még álmos volt.

– Igyék velünk egy pohárral! – mondtam a vendéglősnek. Az ember leült. – Ezek a parasztok vadállatok – mondta.

– Ezt a temetőben láttuk az imént, amikor a községbe értünk.

– A feleségét temette.

– No!

– Vadállat! Mind vadállat a paraszt.

– Hogy érti?

– Nem fogja elhinni. Megmondom, nem fogja elhinni, hogy ez is mit csinált.

– Mondja el.

– Nem fogja elhinni – a sírásó asztala felé fordult. – Franz, gyere át! – A sírásó átjött, és magával hozta poharát s a kis üveg borát.

– Az urak most jöttek le a Wiesbadener menedékházból – mondta a vendéglős. Kezet fogtunk a sírásóval.

– Mit iszik? – kérdeztem.

Franz tagadóan intett mutatóujjával: – Semmit.

– Még egy negyed litert?

– Nem bánom.

– Érti a tájszólásunkat? – kérdezte a vendéglős.

– Nem – mondtam.

– Miről van szó? – kérdezte John.

– A parasztról fog mesélni nekünk, akit idejövet a temetőben láttunk.

– Úgysem értem – mondta John. – Túl gyorsan beszélnek.

– Micsoda vadállat! – mondta a vendéglős. – Ma hozta le az asszonyt, hogy eltemesse. Tavaly novemberben halt meg.

– Decemberben – mondta a sírásó.

– Egyre megy. Tavaly decemberben halt meg, be is jelentette a községtanácsnak.

– December tizennyolcadikán – mondta a sírásó.

– Mindegy, addig úgyse bírta volna lehozni a holttestét, amíg a hó el nem olvadt.

– A Paznaun túlsó oldalán él – mondta a sírásó. – De idetartozik ehhez az egyházközséghez.

– Sehogy se tudta volna leszállítani? – kérdeztem.

– Amíg a hó el nem olvad, addig csak sível tud lejönni onnét, ahol lakik. Egyszóval, ma hozta el a temetőbe, de a pap nem akarta eltemetni, amikor meglátta az arcát. No, mondd tovább! – fordult a sírásóhoz. – Németül beszélj, ne tájszólásban!

– A pap nem hitt a szemének – mondta a sírásó. – A jelentésből, ami a község házára befutott, az derült ki, hogy szívbajban halt meg. Mi tudtuk, hogy szívbajos, a templomban is elájult egypárszor. Most már jó ideje nem is jött le, nem bírta a mászást. Amikor a pap felfedte az arcát, megkérdezte Olzot, hogy sokat szenvedett-e a felesége. „Nem – mondta Olz. – Amikor bementem a házba, holtan feküdt keresztben az ágyon.”

A pap újra a holttest arcába nézett. Valami nem tetszett neki.

„Mi történt az arcával?”

„Nem tudom” – mondta Olz.

„Pedig jó volna, ha tudnád” – mondta a pap, s betakarta az asszony arcát. Olz nem szólt egy szót sem. A pap ránézett. Olz visszanézett. „Meg akarja tudni?”

„Meg kell tudnom” – mondta a pap.

– Most jön a java – mondta a vendéglős. – Most figyeljenek! Folytasd Franz!

„Hát amikor meghalt – mondta Olz – , elküldtem a jelentést a községnek, és a holttestet a pajtába vittem, a tűzifa tetejére. Amikor először mentem fáért, már egészen megmerevedett, úgyhogy a falnak támasztottam. A szája nyitva volt, és ha este a pajtába mentem fát aprítani, beleakasztottam a lámpást.”

„Miért tetted ezt?” – kérdezte a pap.

„Nem tudom” – mondta Olz.

„S ez sokszor megtörtént?”

„Valahányszor éjjel a pajtában dolgoztam.”

„Nagyon rosszul tetted – mondta a pap. – Szeretted a feleségedet?”

„Szerettem, persze – mondta Olz. – Nagyon szerettem.”

– Megértette? – kérdezte a vendéglős. – Az egészet megértette, hogy a feleségével mit csinált?

– Hallottam – mondtam.

– Mi lesz az ebéddel? – kérdezte John.

– Rendeld meg – mondtam. – Azt hiszi, hogy ez igaz? – kérdeztem a vendéglőst.

– Persze hogy igaz – felelte. – Ezek a parasztok vadállatok.

– Most hova ment?

– A kollégámhoz ment át, a *Löwen*-be, inni.

– Velem nem akart inni – mondta a sírásó.

– Velem sem akart azután, hogy Franz megtudta történetét.

– No, mi lesz az ebéddel? – kérdezte John.

– Lesz – mondtam.

Ballai László: Kacagányos

Ha nem kerülök dugóba, aligha bukkanok rá a *Kacagányos* sörözőre. Pedig ez a lakásomhoz legközelebb eső kocsmá. Hazajövet a főútról lekanyarodva rögtön egy jobbkezes utca következik. Alig egy-két autó szokott onnan kihajtani. Megadom az elsőbbséget és néhány másodperc múlva hajthatok tovább. Egyszer azonban nagy tumultus alakult ki. Természetesen a kereszteződésbe is

beálltak. Ilyenkor az ember körbetekint, szemlélődni kezd. Jé, balra van itt egy söröző, a *Kacagányos*. Furcsa név, inkább valami csárdához illene.

Másnap délután öt óra felé elsétáltam az új helyre. A falon körbefutó lambéria és a sörasztalok még árasztották magukból a frissen festett lakk szagát. A bárpultot söntésszerűen alakították ki a mennyezetről belógó deszkázattal. Ezen és a csapos magyaros, szótt ingén kívül sem egy falra akasztott kacagány, sem egy buzogány, sem egy fokos nem emlékeztetett a vitézi időkre. Sőt, a faburkolat felett XIX. századi vitorlás hajók, sónerek, briggek és klipperek képei díszlettek.

Milyen csendes hely, épp nekem való. Én voltam az egyetlen vendég, így hát a csapban megáporodott lé is a korsómba került. Végigpillantottam a vitrinhűtőben díszelegő söröspalackokon és rendeltem egy Franciskanert.

- De az búzasör – figyelmeztetett a csapos, egy húsz év körüli, kerekarcú, szőke fiú.
- Tudom, még hozzá kitűnő. Citromkarika nélkül kérem.
- Én még sosem ittam ilyen sört. Tényleg jó ez?
- Meghívom egy üvegre.
- Nagyon köszönöm, elfogadom.

Mindketten töltöttünk magunknak, majd koccintani akartam. Ám a fiú szinte ijedten rántotta el a poharát.

- A magyar ember nem koccint sörrel.

– Ugyan, az csak tévhit, hogy az osztrákok e nedűvel ünnepeltek volna Aradnál. Semmilyen ünneplés nem volt. Az egész kivégzés olyan kegyetlen és szívszorító módon történt, hogy többen fel is sírtak a császári tisztek közül, amikor a honvédtábornokok, egykori bajtársaik nyakára került a kötél.

– Azért én mégsem koccintok. Biztos, ami biztos. De ne legyen a nevem Levente, ha ez a sör egyszerűen nem kiváló.

- Örülök, ha ízlik.
- Most már elmondhatom, hogy maga az első kuncaft, aki ezt rendelte.

Ekkor besüvöltött egy Leventével egyidős törzsvendég.

- Szia, mit isztok? – kérdezte.

- Búzasört – mondta a csapos.

– Frankó – adj egyet nekem is. – Mi a pálya? – kérdezte, de a válasz meghallgatására már nem volt módja, mert megszólalt a mobiltelefonja.

- Miért nevezik ezt a helyet *Kacagányos*nak? – kérdeztem.

- Mert Kikinek így tetszik – felelte Levente.

- Kiki?

- Igen a tulaj. Dr. Király Kitán. Ez a beceneve.
- Doktor?
- Jogot végzett. Az apja a híres Király ügyvéd. Huszonötödik születésnapjára vette a fiának ezt a kocsmát.
- Szép kis ajándék.
- Nekem is lehetne egy ilyen apám.

Ezentúl ide tértem be sörözni hetenként kétszer. Leparkoltam a kocsi a házam előtt, és öt perc séta után már a *Kacagányos*ban támaszthattam a pultot. Már ha volt hely. Mert a helyiségben este tízkor lett teltház, és az emberek bizonytalanul hömpölygő masszája közepette kellett tülekedni a rendelésért. Az ember a saját hangját sem hallotta. Persze Levente igyekezett nekem helyet csinálni a pultnál: „Engedjétek ide a történész urat! Ő futtatta fel a búzasör-fogyasztást.”

Hamarosan kiderült, hogy a legnagyobb tumultus akkor alakul ki, amikor Kiki lejön a baráti társaságával, egy tucat fékevesztett fiatal értelmiséggel és a hozzájuk csapódó kocsmai söpredékkel, akik ivásban és üvöltözésben igyekeztek felülmúlni egymást. Kikiről nem tudtam megállapítani, hogy vajon természetétől fogva is teljesen élvezet-e a tekintete, mert soha nem láttam józanon. Barátnője viszont – akivel sülve-főve együtt voltak – józanul is úgy viselkedett, mint aki be van csípve. De mintha Kiki agyába be lett volna építve egy szeizmográf, amellyel pontosan érzékelte indulathullámaimat, mert mindig akkor kerekedett fel a társaságával – hogy valami diszkóban üssön tanyát –, amikor már erősen fontolni kezdtem, hogy hazamegyek. Így hát végül is mindig nyugodtan megihattam egy-két sört anélkül, hogy belém könnyökölt volna valaki, és válaszolhattam Leventének is, mert hallottam, mit mond:

- Jó ez a búzasör, de azért a magyar ember csak borívó, nemde?
- Eleink a sör készítésével jóval előbb megismerkedtek, mint a szőlőtermesztéssel. A sztyeppei vándorlások korában a tej mellett a kölesből erjesztett italt fogyasztották leginkább.

Egy alkalommal szokatlan nyugalom és csend uralkodott a helyiségben. Kiki és kompániája sehol.

- Hiába, azért a magyar nyelv csak magasabb szintű gondolkodásra sarkall, mint, mondjuk, a szlovák vagy a román – szögezte le Levente.
  - Ön hány idegen nyelvet beszél? – kérdeztem.
  - Egyet sem.
- Ekkor elém perdült Kiki barátnője.
- Ejnye, milyen csúnyán néz a történész úr – cserfellt. – Csak nincs valami baj?
  - Nyelvészeti kérdésekről beszélgetünk a csapos úrral.
  - A csapos úrral. És velem nem akarna nyelvészeti kérdésekről beszélgetni?
  - Szívesen. Végeredményben a kultúrnyelv fogalmánál tartottunk.

– Nincs kedve bejönni velem a raktárba?

– Nem értem.

Levente segített:

– Ez csak amolyan szójárás közöttünk.

– És mit jelent?

– Hát hogy... hogy leltározni fogunk.

Nyilván a főnök barátnője is érdekelt az üzletben.

– Most leltároznak, év közepén? – érdeklődtem.

– Igen, most – bólogatott Levente. – Tudja, a főnök elutazik három hétre.

Ezt örömmel hallottam. Legalább lesz egy kis nyugalom. Közben Kiki is előkerült a raktárból, alkoholköd ülte szemeivel üdvözlésképpen rám hunyorgott, majd barátnőjével kitámogatták egymást a *Kacagányos*ból.

– A magyar nyelv csodálatos és abban a tekintetben különleges is, hogy kétszáznál több ősi szót megőrzött, amely még a finnugor korból származik – magyaráztam néhány nap múltán Leventének. – Ám a gondolatok magas szintű kifejezésére minden más emberi nyelv is alkalmas, nem csupán a szlovák vagy a román, hanem a napjainkban még kultúrájukat megőrző bennszülött népeké is. Tudniillik a nyelv maga is absztrakció.

– De a magyar nép török eredetű.

– A magyar nép már kialakulása során igen vegyessé vált etnikailag, amely vándorlása alatt csak fokozódott. Ezért nem meglepő a honfoglalás korából származó számos török jellegű sírlelet. Ám nyelvünk, bár nagy tömegű török és szláv jövevényszót olvasztott magába, a finnugor nyelvcsaládhoz tartozik.

– Ne legyen a nevem Levente, ha elhiszem, hogy a magyar finnugor nyelv.

– Ez nem hit dolga, hanem tudományosan bizonyított tény, akkor is, ha a „halszagú rokonság” ellenzői azzal ágálnak, hogy a török is agglutináló nyelv.

– Mi az az agglutináló nyelv?

Kiki az utazásból visszatérve még másfél hétig nem mutatkozott. Ám egy este holtrészegen lépett be a *Kacagányos*ba. Nem köszönt senkinek, nem ragadott meg egyetlen feléje nyújtott kezét sem, csak haladt előre merev léptekkel. Eltántorgott a vécé mellett, befordult a söntésbe – és belevizelt a mosogatóba. Csönd lett. Még a leghangosabb ivócimborák is elhallgattak egy pillanatra. Levente azonnal leengedte a vizet, elnézést kért tőlünk és betámogatta főnökét a raktárba. Amikor a csapos előkerült, italomat el sem fogyasztva, haladéktalanul fizettem és távoztam.

Másnap megfogalmaztam egy levelet Kikinek, és beadtam a *Kacagányos*ba.

– Mégis mi áll benne, ha nem titok? – kíváncsiskodott Levente.

– Nem titok, hiszen ön is szemtanúja volt a... hogy is mondjam csak, az eseménynek. Azt írtam a főnökének, hogy ha véletlenül végezte volna el a dolgát a mosogatóba, mert szorultságában már nem jutott el a mosdóig, akkor sem jönnék soha többé e helyre. De mivel a vécé mellett elhaladva szándékosan tette azt, amit tett, felháborodva utasítom vissza a magatartását, amely megbocsáthatatlan, hiszen tulajdonképpen minden vendége poharába belevizelt. Önnek is azt ajánlom, Levente, keressen másik munkahelyet.

A fiúval három hónappal később találkoztam újra egy benzinkútnál.

– Hol dolgozik most? – érdeklődtem.

– Hogy-hogy hol? – lepődött meg. – A *Kacagányos*ban.

– Azután az eset után?

– Milyen eset után? Ja, tudom már. Vannak, akik mindenféle történeteket terjesztenek a *Kacagányos*ról, de higgye el, semmi sem igaz az egészből. Kiki nagyon rendes srác.

Amikor másfél év múltán ismét összefutottam Leventével, csak biccentettem. Ő azonban hozzám lépett és csakúgy áradt belőle a szó:

– Képzelse, Kiki kirúgott! Az az utolsó alak, aki nem átalldott belerondítani a saját kocsmája mosogatójába a vendégek előtt. Aki kijátszotta a tisztiorvost, az adóhatóságot és az összes szállítóját kidobta, ha már sokkal tartozott neki, és aki helyett mindig én tartottam a hátam. Akinek én falaztam, amikor a barátnőjével szeretkezett a raktárban. Egyszer önnek is azt kellett hazudnom, hogy elfogyott a búzasör, pedig ott állt bent rekeszszám. És végül a drágalátos barátnője ismerősének kellett az állás.

Egy szép napon a *Kacagányos* tábla lekerült a helyéről. Kiki eladta a kocsmát, és felcsapott politikusnak. A kampányidőszakban azután feltűntek az arcmásával fémjelzett plakátok, a „nép nevében” igazságot, rendet és elszámoltatást követelve. A választási gyűlésen, amelyet a kerületi televízió is közvetített, Király Kitán egy vállán átvett kacagányban jelent meg.

– Magyarország a magyaroké! – kiabálta. – Adják vissza a hazánkat! Mi nem piszkítunk bele a saját tányérunkba. Mi nem csaljuk el az adót, mi nem játsszuk ki a törvényeket és a hatóságokat. Mi nem csábulunk bűnös élvezetekre. Mi magyarok vagyunk. Csakis honfitársaink boldogsága és szebb jövője lebeg előttünk szent célként. Teremtsünk rendet ebben az országban! Erre kötelez bennünket a vér és a becsület.

Kiki mögött az Árpád-sávost transzparenst Levente tartotta mosolygó arccal.

Le Fondant: A teknőc és a pempőc

Sétáját elvégezte már a teknőc,
ki legidősebb volt az állatok között,
midőn egy váratlan alakba ütközött.
„Tudod-e, ki vagyok?” „Nem” „Nem? A pempőc.”
A teknőc nézte jobbról, balról, kedvesen,
ki förmedt rá, e formátlan formát, de nem
találkozott párjával eddig. „Megtudod!”
– s a gugyorék püffedve, böggve elfutott.
Erősen törte kis fejét a teknőc,
ki, vagy mi lehet e porrugó pempőc.
„Porugró, lefutom” – mondta a kenguru,
„Cselt vet neked s legyőz” – vélte a nagykudu.
„Ez a...?” „Na ki?” „Reggeltől estig csak beszél”
– vetette közbe repdesve a denevér.
„S miről?” „Erről, arról, mindenről, alig is
értjük: nagy állatok vagyunk, erősek,
mi elsüllyesszen, nincs oly laza tőzeg.”
A teknőc nem hallgathat: „Ez bizony hamis.”
Következő nap minden állat felvonult,
a menet élén maga a pempőc nyomult.
„Itt már mindenki (éljen! éljen!) pempőc,
Nem volt s nem is lesz semmiféle teknőc!”

Húrok

Nándi Mihály: Zeneileg mezítelenül

Amikor Kodály tanár úr az 1900-as évek elején elkezdte népdalkincsünk kutatását, arra a megállapításra jutott, hogy a magyarság milliói zeneileg mezítelenek. Ezért tíz esztendő telt azzal, hogy felöltöztesse – a gyermekeket. Merthogy a gyermekek zenei kulturálódása jelenti majd „exportcikkünket”, amellyel kis hazánk az egész világot elláthatja. Ennél fontosabbat is mondott a Tanár úr: a lélek bizonyos részeibe csak a zene világíthat be. Mármost a komolyzene. És ha a

gyermek nem kapják meg idejében a megfelelő képzést, akkor egész életükre lemaradnak, alacsonyabb lesz a koncentrációs képességük, a munkateljesítményük, sőt a lelki teherviselő képességük. Nyilvánvaló, hogy nem lehet mindenkiből szólista vagy akár zenekari muzsikus, miképp azt sem lehet megkövetelni, hogy aki megismerte a betűvetést, az váljon elsősorú íróvá. De mint ahogy analfabétaként egy lépést sem tudunk tenni a modern társadalomban, úgy zenei műveltség nélkül folyton-folyvást fennakadunk a lélek ágbogasságán. A zenei képzés kapcsán tehát nem egy szűk szakmai, hanem társadalmi, sőt egyetemes kérdéstről beszélünk.

Kodály Zoltánt (bár sokan magasztalják őt halhatatlan zeneszerzőként) én mindenek előtt utolérhetetlen zenepedagógusnak és zenei szervezőnek tartom, aki üstökön ragadva a Rákosi- majd a Kádár-rendszert – kihasználva azon sajátosságát, hogy minden „szakmát” egy-egy vezéregyéniség szárnyai alá terelgetett – elképzeltetetlenül hatalmas lépést tett a magyar zenei közművelődés terén. Minden általános iskolában bevezették a zeneoktatást és zeneiskolákkal lett tele a magyar vidék is.

A minap kapott szót Mező László, Kossuth-díjas csellóművészünk a Bartók rádióban, aki, elmondása szerint, a békéstarhosi zeneiskolában kezdte pályafutását, amelynek fejlesztésére Kodály tanár úr nagy lelkiismerettel figyelt oda. Gondoljuk meg, ki hallott egyáltalán Békéstarhosról, nemhogy az ott működő nívós zeneiskoláról! Ki tudná azt elképzelni, hogy minden téesznek, ruhaipari szövetkezetnek, egyáltalán minden, magára valamit adó szocialista vállalatnak önálló kórusa van? A legkisebb település kultúrházában boldogságtól sugárzó arccal éneklő, sokszoknyás asszonyokat, akiknek a Tanár úr népdaloscönyve a Bibliájuk, amely az ő anyanyelvükön íródott?

Nem állítom persze, hogy negyven-ötven éve minden magyar partitúrával vagy hangszerrel a hóna alatt szaladgált az utcán bármit elblatolni készen, de elindult valami: rangja lett a komolyzenének, amely az iskolai énekórákon és a kórusmozgalmon túl a kulturális rendezvényeken – így az iskolai ünnepeken – és a tömegkommunikációs környezetben is döntő szerepet játszott. A filmhíradók főcímeneként például Berlioz *Rákóczi indulóját* adták, miközben a TV-híradó stáblistája Schumann *II. szimfóniájának* részletére futott. Olyan kiváló – Kodály műhelyéből kikerült – zeneszerzők keze alól kerültek ki a filmzenék, mint Hidas Frigyes, Jeney Zoltán, Mihály András, Petrovics Emil vagy Ránki György. A baj egyfelől a „polbeat” mozgalommal kezdődött, amikor a politikai vezetők, – élükön II. János Pál pápával – a könnyűzene tömegnyelvén kezdték eljuttatni propagandaüzeneteiket a fiatalokhoz, másfelől a marketing eluralkodásával, amely alkalmazóit állandó megújulási kényszerben tartja, így az 1980-as években az összes televíziós műsort „jól fogyasztható” pop-rockmuzsikával festették alá.

Ma már a lakosság döntő többsége nem is emlékszik a Kodály-módszer felvirágzására, sőt, a Janicsák István által felkarolt Veresegyházi Asszonykórus (le)szerepeltetésével mindennek már csak paródiáját láthatta-hallhatta, hiszen a rendszerváltás politikusai – jobb és baloldalon egyaránt – a szocializmusnak tulajdonított gazdasági formációkkal egyetemben fölöslegesnek ítélték a Kodály-módszer finanszírozását, miközben arcátlanul nagy összegeket toltak a könnyűzenébe. Felháborító, hogy abban az országban, amely egy Lisztet, Erkelt és Bartókot adott a világnak, holmi Szörényi-Bródy *István a királyával* azonosíthassák milliók a magyar zenét (mi több a „nemzetet”)!

Míg tehát a Liszt Ferenc Zenei Egyetemen (dacára az utóbbi évek döntően politikai színezetű átszervezéseinek) továbbra is világszínvonalú oktató munka folyik, az intézménynek nincs igazán

széles hazai merítési alapja, mert az általános alapfokú zeneoktatás helyébe a szórványképzés lépett, amely elsősorban az egyházak kebelén belül zajlik, ott tehát a minőséget természetesen helyettesíti a liturgikus funkció gyakorlása. Ami végül a borosmisi-jelenséget illeti, az már csak a fedél a Kodály-módszer koporsóján, amelyet az általános zenei képzés fejlesztése – és finanszírozása – helyett a sztárkultusz felkarolásától saját népszerűségének növekedését váró kormányzat kontár kultúrpolitikusai esztorgáltak. Hiszen nem azt hallják a tömegek, hogy mit és hogyan játszanak az ifjú tehetségek, hanem csak azt látják, milyen ügyesek ezek a mediatisztált csodabogarak, és szurkolnak nekik (SMS-ben vagy email-ben a kíváncsúság szerint), ahogy azt legközelebb a popzenei, a teleszakács-, vagy a bolhacirkusz-sztárcsinálón is teszik majd.

Most emlékeztünk meg síppal-dobbal Kodály Zoltán születésének 125., és halálának 50. évfordulójáról. Az ünneplés hangjainak lecsengése után lehajtott fővel, szégyenkezve kell kullognunk, mert most megint elmondhatjuk, hogy a magyarság néptömegei zeneileg mezítelenek.

Ballai László: Olasz nő Algírban

Legalább olyan érthetetlen, hogy eddig miért nem mutatták be az *Olasz nő Algírban* Budapesten, mint amennyire érthető, hogy miért éppen most mutatták be. Rossini fergeteges vígoperája – amely vetekszik *A Sevillai borbély*al – egy keleti kényúr udvarában játszódik, aki mindent megengedhet magának, és azt találja ki, hogy eldobja magától a feleségét, hogy egy olasz nőre cserélje le. Igen ám, de Isabellának igen csak helyén van az esze, amit a bej még csak feltételezni sem tud egy nőről. A kiszemelt menyecske egy szempillantással felméri a viszonyokat, magába bolondítja a despotát, majd szövetségeseivel akcióba kezd, hogy „pappataci”-vá avassa.

A „pappataci” a régi olasz nyelvben mulya, birkaesztű és -türelmű férfit jelent, szellemesen „maflapinci”-ként fordították le magyarra. Jelenti továbbá a *Phlebotomus papatasi* nevű szúrólegyet, a pappataci-láz vektorát. Ez a barátságatlan állat egy vérszívó rovar, a *Leishmania tropica* vérben és szövetekben élősködő ostoros protozoon-faj átvivője, ezáltal a pappataci-láz, vagy keleti-fekély (*cutan-leishmaniosis*) okozója, amely vírusos, akut fertőző betegség és háromnapos önkívületi állapottal jár.

A pappataci-funkció betöltése Izabella meghatározása szerint nem más, mint hogy annak kitüntettje, bármi történjék is vele, csak eszik és iszik. Musztafa bej hát vidáman falatozik és poharazik, miközben választottja a szeme láttára enyeleg egy másik férfival. A kényúr önelégülten és öntudatlanul gügyögi a szájába adott ostoba szavakat – hiszen népétől is ezt várja el. Ekképp pappataci-kórban fetregő alattvalóitól sem számíthat segítségre, amikor pedig nagy lassan felismeri, hogy milyen helyzetbe is kormányozták, nem keveredhet ki saját rendszerének zsákutcájából.

A nagy műveket a századok során rájuk rakódó, egyre bővülő értelmezési lehetőségek mind izgalmasabbá teszik. Az eredetileg alighanem férfikarikatúrának szánt darab, amely a szabadító opera egyik prototípusának számít, ma olyan húsbavágó kérdéseket tart elevenen, mint az emberi szabadság és a női emancipáció követelése (az iszlám-kultúra parabolatükrében felnagyítva), a szegregáció elleni tiltakozás, sőt a diktatúra kiüresedett propaganda-vezérszavainak elutasítása.

A 2017. november 18-i Erkel Színházbeli bemutatót Szabó Máté rendezte. A díszletek – a modernizmus jegyében – egy olasz-mániás észak-afrikai férfi otthonát jelenítették meg. Az előadás kezdetét kissé megzavarta Fellini *Édes élete* azon jelenetének kivetítése, amikor is Anita Ekberg (és keblei) a Tervi-kútban fürdőznek. Eközben még a szereplők is mintha kissé tanácstalanul kóvályogtak volna a színpadon, de csakhamar magukkal rántotta őket a Rossini-burleszk, a második (és szerencsére utolsó) filmbejátszást – így a rendezői színház megvalósítására tett erőtlen kísérletet – már tudomásul sem véve önfeledten szórakoztak és szórakoztattak – egészen a darab végéig fokozódó intenzitással.

Az Opera Zenekarát és Énekkarát Francesco Lanzillotta, a páрмаi Filarmonica Arturo Toscanini zenekar első karmestere vezényelte. Isabellát Mester Viktória valóban mesterien alakította, kedvesének, Lindorónak a szerepét is hozta az ausztrál Alasdair Kent, ám a címszereplő mellett a Musztafát megformáló Pallerdi András és főleg a kiváló olasz buffo bariton, Bruno Taddia tette felejthetlenné az előadást.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu

www.marciustizenotodike.hu - © 2010-2018 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!